

Identification and Explanation of the Factors Affecting Citizen Participation in the Development of Urban Neighborhoods Based on the MABAC Model (Case Study: Bojnourd City)¹

Esmail Aliakbari^{2*}, Mostafa Taleshi³, Afsaneh Sadrifard⁴

Received: 2023/08/29

Revised: 2023/09/21

Accepted: 2023/10/25

Published: 2025/10/07

Highlights

The participation of city residents at the neighborhood level plays a significant role in improving the quality of life and sustainable urban development, and the neighborhood-centered approach is a suitable platform for involving citizens in urban affairs.

Planning is also a collective and holistic practice that simultaneously considers the objective and subjective components of the quality of life of residents and pays attention to the social relationships and relations between citizens and Urban areas.

≠ Improving and promoting urban participation of Life is a goal for urban planning and has a critical role in the sustainability of cities.

Extended Abstract

Introduction

Urban population growth in recent decades has caused our country is also thinking about changing that macro level to the micro level approach to urban planning and its neighborhood. So that of the second half of the twentieth century partnership concept with a view to a key issue of development programmers, particularly the development program has become urban.

Theoretical Framework

So, to strengthen and expand public participation in planning, recognition of the factors influencing it is necessary. Participation in theour country, it is not a new phenomenon, but with urbanization growth in the necessity of reconsidering the concept and provide appropriate pattern with the needs of citizens keenly felt today. So, the purpose of this article is to structurally explain the factors affecting citizen participation in the development of Bojnourd. So, the purpose of this article is to structurally explain the factors affecting citizen participation in the development of Bojnourd.

Methodology

This research is functional-developmental in terms of purpose, a combination of documentation and survey methods in terms of used methods, and analytical and exploratory in terms of modality. Information and used data in this research are collected with the two methods of documentation-desk research and field study (the Delphi method, researcher-built questionnaire, interviewing, etc.).

¹ This article is extracted from the first author's doctoral dissertation entitled (Identification and Explanation of the Factors Affecting Citizen Participation in the Development of Urban Neighborhoods Based on the MABAC Model (Case Study: Bojnourd City) in Geography and Urban Planning, Payam Noor University, Tehran, Iran.

^{2*} Professor, Department of Geography, Faculty of Geography and Urban Planning, Payame Noor University, Tehran, Iran. Corresponding Author, [Email: aliakbari@pnu.ac.ir](mailto:aliakbari@pnu.ac.ir)

³ Professor, Department of Geography, Faculty of Geography and Urban Planning, Payame Noor University, Tehran, Iran.

⁴ PhD Student in Geography and Urban Planning, Department of Geography, Faculty of Geography and Urban Planning, Payame Noor University, Tehran, Iran.

Results & Discussion

in order to bring clarification to the current situation and dissect and explain the reasons behind the issue and the different dimensions of the research matter, it has been embarked primarily to analyze the current situation of development in the 41-unit neighborhoods of the city (using the MABAC model) and subsequent to acknowledging the privileged and less privileged neighborhoods, an attempt to analyze and compare societal participation in accounted neighborhoods, has been made, so that with the cognition of inadequacies and advantages, a base to raise the participated planning in Bojnurd neighborhoods can be provided.

Conclusion

the research discoveries indicated that the Vilanshahr neighborhood with the least level of development and the Nader neighborhood with the highest level of development, were chosen as instances, based on the outcome results, the less privileged Vilanshahr neighborhood, has shown less participation compared to the privileged Nader neighborhood. Of the most important reasons of this issue are the low level of the parameters, the basis of which is satisfaction, providing the basic needs of the neighborhood, and ideal servicing etc. for the citizens.

Keywords

Development, Citizen Participation, Urban Neighborhoods, MABAC.

Citation:

Aliakbari, E., Taleshi, M., & Sadrifard, A. (2025). Identification and explanation of the factors affecting citizen participation in the development of urban neighborhoods based on the MABAC model (case study: Bojnurd city). *Journal of Urban Sustainable Development*, 6(20), 105-126.

 DOI: <https://doi.org/10.22034/usd.2024.2010363.1116>

 DOR: <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.27170128.1404.6.20.6.3>

URL: https://usdjournals.daneshpajooohan.ac.ir/article_731327.html?lang=en

Authors retain the copyright and full publishing rights.

Published by Daneshpajooohan Pishro Higher Education Institute. This article is an open access article licensed under the [Creative Commons Attribution 4.0 International \(CC BY 4.0\)](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

شناسایی و تبیین عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در توسعه محلات شهری بر اساس مدل MABAC (مطالعه موردی: شهر بجنورد)^۱

اسماعیل علی اکبری^{۲*}، مصطفی طالشی^۳، افسانه صدری فرد^۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۶/۰۷ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۶/۳۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۸/۰۳ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۷/۱۵

چکیده: محله‌ها از عناصر مهم و مؤثر تشکیل‌دهنده حیات اجتماعی شهرها به شمار می‌روند و مشارکت فعال و اثرگذار شهروندان در محلات شهری زمینه‌های شکوفایی استعدادها و توانمندی‌های شهروندان در طرح‌های توسعه شهری را فراهم می‌سازد، اما در نظام برنامه‌ریزی شهری ایران، مشارکت شهروندان با محدودیت‌هایی مواجه است، این پژوهش بر آن است تا به شناسایی، تدوین و تبیین عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در توسعه محلات شهر بجنورد بپردازد. این پژوهش از لحاظ هدف کاربردی و بر اساس ماهیت روش از نوع توصیفی-تحلیلی و اکتشافی است، در گردآوری داده‌ها از روش، استادی و میدانی به شکل پرسشنامه و مصاحبه (روش دلفی) استفاده شده است. جهت شفاف‌سازی وضع موجود و تشریح و تبیین دلایل چرایی و ابعاد مسئله پژوهش، ابتدا به بررسی وضعیت موجود توسعه در محلات ۴۱گانه شهر بجنورد (با استفاده از مدل ماباک) مبادرت گردیده است و پس از شناسایی محلات برخوردار و کم برخوردار، اقدام به بررسی و مقایسه مشارکت اجتماعی در محلات موردنظر شده است، تا با شناخت نارسایی‌ها و نقاط قوت، زمینه ارتقاء برنامه‌ریزی مشارکتی در محلات شهر بجنورد فراهم شود، یافته‌های پژوهش نشان داد، که محله ویلاشهر با کمترین میزان توسعه و محله نادر با بیشترین میزان توسعه به‌عنوان نمونه موردبررسی انتخاب شدند، بر مبنای نتایج به‌دست‌آمده محله کم برخوردار ویلاشهر از میزان مشارکت کمتری نسبت به محله برخوردار نادر بهره‌مند بوده است. ازجمله مهم‌ترین دلایل این موضوع پایین بودن سطح شاخص‌هایی است که شالوده آن رضایتمندی، تأمین نیازهای پایه‌ی محله‌ای، و خدمات‌رسانی مطلوب و غیره برای شهروندان است.

واژگان کلیدی: توسعه، مشارکت شهروندان، محلات شهری، ماباک.

^۱ این مقاله برگرفته از رساله دکتری با عنوان "تبیین الگوی برنامه‌ریزی مشارکتی در برنامه‌ریزی توسعه شهری (نمونه موردی: شهر بجنورد)" در رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه پیام نور تهران است.

^{۲*} استاد، گروه جغرافیا، دانشکده جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران؛ نویسنده مسئول: Email: aliakbari@pnu.ac.ir

^۳ استاد، گروه جغرافیا، دانشکده جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران؛

^۴ دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، گروه جغرافیا، دانشکده جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران؛

۱- مقدمه و بیان مسئله

همه شهرها دائماً در حال تغییر هستند، تا شهر قابل سکونتی برای ساکنان خود فراهم کنند (Ataman & Tuncer, 2022)، پیچیدگی سیستم‌های شهری و ناکارآمدی روش‌های سنتی، سبب شده است، بسیاری از شهرهای در حال توسعه، بدون داشتن برنامه صحیح و همه‌جانبه در شرایطی نابسامان و با گسترش بی‌رویه و آینده‌ای نامعلوم روبه‌رو باشند (ابراهیم‌زاده و همکاران، ۱۳۹۸). تا پیش از این دوران رشد سریع شهرها، محله‌های شهری رشد تدریجی داشتند و ضمن حفظ ارزش‌های اجتماعی، کالبدی و محیط‌زیستی، به نیازهای ساکنان خود هم پاسخ می‌دادند (شهسوار و همکاران، ۱۳۹۹). اما این افزایش جمعیت، مقارن با افزایش خدمات به شهروندان در همه عرصه‌ها نبوده است (حیدری و دیزی‌جانی، ۱۳۹۷). برای رفع مسائل و چالش‌های شهری باید نگاه و ابزار چندجانبه‌ای در نظر داشت، تا شهرها به‌سوی توسعه‌ای راستین هدایت شوند (سعیدپور و همکاران، ۱۴۰۱)، امروزه یکی از زمینه‌های ناپایداری توسعه شهری، بی‌توجهی به محلات شهری است (ابراهیم‌زاده و همکاران، ۱۳۹۸)، همچنین عدم توجه به بعد اجتماعی، مانع مشارکت شهروندان در طرح‌های مختلف شهری شده است (Hong, 2018)، که این خود منجر به سرانجام نرسیدن طرح‌های شهری و همچنین روبه‌رو شدن با مشکلات زیاد و توقف‌های طولانی پروژه‌ها شده است (صمدی و جهانگیرزاده، ۱۴۰۱).

اجرای هر طرح و برنامه‌ای در شهرها مراحل متعددی دارد، استفاده از پتانسیل‌های محلی و مشارکت و شریک قرار دادن مردم در روند تهیه و اجرای طرح‌ها می‌تواند، گامی مؤثر در افزایش پایداری شهر و حذف چهره نامطلوب زندگی شهری باشد (فنی و دویران، ۱۳۸۹). محله‌های شهری از اساسی‌ترین تقسیمات کالبدی شهر به‌شمار می‌روند (عظیمی-آملی، ۱۳۹۶)، که می‌توانند نقش اساسی در حیات و زوال شهرها به عهده بگیرند (شهسوار و همکاران، ۱۳۹۹). تجربه نشان داده است که یکی از آثار مثبت مشارکت مردمی در طرح‌های توسعه‌ی محله‌ای، بروز ابتکارات و خلاقیت‌ها از طریق به‌کارگیری استعدادهای مردمی است (غفاری‌گیلانده

و هاشمی‌معصوم‌آباد، ۱۳۹۸)، لازم است که جوامع و محلات شهری از نظر معیارها و شاخص‌های مرتبط با آن مورد ارزیابی و سنجش قرار گیرند (Colantonio, 2009) و در کنار سرمایه‌های مالی و اقتصادی سرمایه‌های انسانی و اجتماعی نیز مورد بهره‌برداری قرار گیرند (رحیمی و همکاران، ۱۳۹۹). سنجش ظرفیت‌های مشارکتی می‌تواند به‌عنوان بخشی از دارایی‌های بالقوه جامعه محلی در خدمت اقدامات مداخله‌جویانه در مناسبات محلی قرار گیرد (رفیعیان و احمدزاده‌نانو، ۱۳۹۱). شناخت مزیت‌ها و توان‌های محلی از اصول بنیادی برنامه‌ریزی‌های توسعه محسوب می‌شوند و راهکارهای علمی توسعه نیز با تبیین وضع موجود معنا می‌یابند (مقیم و تقی‌زاده‌یزدی، ۱۳۹۶).

همچنین درک فرایند توسعه شهری در برنامه‌ریزی و مدیریت توسعه شهری پایدار نقش تعیین‌کننده‌ای دارد (قانع و همکاران، ۱۳۹۹). در رویکردهایی که راهبردهای مشارکتی را توصیه می‌کنند، مردم هم وسیله توسعه هستند و هم هدف آن (قرنی‌آرانی، ۱۳۹۳)، همان‌طور که مشارکت ابزار تغییر است، می‌تواند در از میان بردن محرومیت و فراهم کردن مبنایی برای جامعه محلی جهت دخالت دادن مستقیم‌تر در نوآوری‌های توسعه کمک کند (استعلاجی و فلاح‌تبار، ۱۳۹۰). مشارکت شهروندان می‌تواند مزایای زیادی به همراه داشته باشد: از یک‌سو، به سیاست‌گذاران اجازه می‌دهد که به نیازها و انتظارات واقعی یک جامعه پاسخ دهند و از سویی دیگر سبب مشروعیت بخشیدن رویه‌های تصمیم‌گیری می‌شود (Correia et al., 2023).

در این میان شهر بجنورد طی دهه‌های اخیر رشدی شتابان داشته و نوعی شهرسازی ناپایدار در آن به وقوع پیوسته است، تغییر موقعیت سیاسی این شهر از مرکزیت شهرستان به مرکزیت استانی تغییرات و مشکلات زیادی را در شهر به دنبال داشته است، از جمله: ۱- افزایش جمعیت شهر (مهاجرت از روستاها و شهرهای هم‌جوار) باعث افزایش بیکاری، مسائل مختلف اجتماعی و غیره شده است، ۲- ادغام چند روستا به شهر که گسستگی بافت شهری (ایجاد فضاهای خالی درون شهر) را به دنبال داشته است، به‌طوری‌که بسیاری از مناطق

مطالعات در ۵ حوزه اصلی طبقه‌بندی شدند: شهرسازی، اجتماع، پایداری، ساختمان‌ها و مشارکت. نتایج پژوهش آنان نشان داد که این دو زمینه تحقیقاتی (ابزارهای مشارکت در فرایندهای طراحی شهری) بسیار به یکدیگر مرتبط بوده و باید به صورت سیستماتیک و باهم بررسی شود.

راوو و همکاران^۳ (۲۰۲۲) در پژوهشی به بررسی نقش شهروندان در خط مقدم قانون اساسی (عوامل تعیین کننده مشارکت داوطلبانه شهروندان محتوایی نوظهور در شیلی) پرداختند. نتایج نشان داد که عوامل تعیین کننده اصلی مرتبط با افزایش مشارکت شهروندان، سطح تحصیلات، مشارکت در سیاست، حمایت از دولت و دسترسی به اینترنت است، در مقابل تراکم جمعیت و سهم مسیحیان انجیلی در جمعیت عمومی، مشارکت شهروندان را کاهش می‌دهد.

ماتاماندا و چینوزوینا^۴ (۲۰۲۰)، در مقاله‌ای بررسی نیروهای محرک مشارکت شهروندان در توسعه شهری در زیمبابوه پرداختند، نتایج آنان نشان داد که سیاستمداران شهری فرایند مشارکت را دست کاری می‌کنند و در برخی موارد کانال‌های دموکراتیک در نظر گرفته نمی‌شود، درحالی که نبود فرهنگ مدنی برای مشارکت در بین شهروندان مورد توجه قرار گرفته است و توانایی و انگیزه شهروندان برای مشارکت در توسعه شهر بسیار محدود است.

آریمه^۵ (۲۰۱۷) در پژوهشی به بررسی چگونگی تأمین زیرساخت‌ها به عنوان یک کاتالیزور در شکوفایی توسعه شهری شهرهای آفریقایی پرداخته است، با استفاده از نظرسنجی کارشناسان از شهرهای مختلف، سه جزء زیربنایی: تأمین آب، شبکه جاده‌ای و ارتباطات مخابراتی را مورد بررسی قرار داده است. در این بررسی ۷۹ درصد از شهرهای آفریقایی کمبود شدید آب داشتند.

حسینی و صابری (۱۴۰۲)، در پژوهشی به سنجش رضایتمندی ساکنان از کیفیت مسکن در محلات شهری با رویکرد عدالت فضایی در منطقه ۲ شهرداری تهران پرداختند،

اطراف شهر بجنورد نام «کلاته» را به خود گرفته‌اند، به عبارتی دیگر نه روستا هستند و نه جزئی از شهر. حتی واحدهای مسکونی مسکن مهر در گلستان شهر بجنورد و یا شهرک الغدير با بیش از ۲۰ هزار نفر ساکن نیز، در فاصله نسبتاً دوری از مرکز شهر قرار گرفته‌اند، این رشد افقی سریع شهری نابسامانی‌های سیمای شهر را به دنبال داشته است. ۳- گرانی زمین و مسکن موجب افزایش حاشیه‌نشینی شده است به طوری که بجنورد تنها شهر در کشور است که یک سوم جمعیت آن حاشیه‌نشین است و زیرساخت‌های مناسبی در این مناطق مشاهده نمی‌شود. و تا حدودی عدم پیوستگی فرهنگی کمی بین ساکنان قبلی و جدید شهر (اکثر حاشیه‌نشینان) مشاهده می‌شود. لذا لزوم توجه ویژه به شناسایی و رفع مشکلات موجود در محلات شهر همتی دوچندان را می‌طلبد. از این رو نویسندگان با اعتقاد به این موضوع که شهر خوب شهری است که پاسخگوی نیازهای همه شهروندان (البته با مشارکت همه ذینفعان) باشد، بنابراین این سؤال اساسی مطرح می‌شود که چه عواملی برافزایش میزان مشارکت شهروندان در توسعه محلات شهر بجنورد مؤثر است؟

۲- پیشینه پژوهش

منابع موجود در زمینه پژوهش حاضر را می‌توان در دو گروه مطالعات خارجی و داخلی بررسی کرد که در ادامه به چند نمونه از آن‌ها اشاره می‌شود:

کوریا و همکاران^۱ (۲۰۲۳) در مقاله‌ای به بررسی چگونگی نگاه سیاست‌گذاران به نقش شهروندان در تصمیم‌گیری‌ها می‌پردازد، همچنین نحوه نگرش شهروندان به مشارکت را ارزیابی نموده یافته‌های پژوهش نشان داد که ناهمگونی زیادی در نحوه تعاملات در شهروندان وجود دارد.

آتامان و تونستر^۲ (۲۰۲۲) در پژوهشی بررسی مداخلات شهری و ابزارهای مشارکت در فرایندهای طراحی شهری (مروری سیستماتیک ۲۰۲۱-۱۹۹۵) پرداختند. در این تجزیه و تحلیل ۱۷۶ مقاله مورد بررسی قرار گرفت، این

⁴ Matamanda & Chinozvin

⁵ Arimah

¹ Correia et al.

² Ataman & Tuncer

³ Raveau et al.

نتایج پژوهش آنان نشان داد که این منطقه از نظر شاخص‌های مورد مطالعه دارای مطلوبیت مناسبی است، در نهایت ۱۰ عامل برای کیفیت مسکن از منظر کیفیت خیابان، نوع ساختمان، تقاضای مسکن، سطح فرهنگی، امکانات رفاهی، دسترسی به ایستگاه و خطوط حمل و نقل، خلوتی محل، کیفیت صوتی هوا، نسبت قومی و نژادی و عوارض و مالیات شهرداری قابل شناسایی است. نتایج تحلیل همبستگی پیرسون مشخص می‌کند، که بالاترین همبستگی مربوط به شاخص‌های امکانات رفاهی با دسترسی و ویژگی اقتصادی بوده است.

طهماسبی زاده (۱۴۰۱) در پژوهشی به تحلیل و بررسی عوامل تسهیل‌کننده و محدودکننده مشارکت شهروندان در برنامه‌ریزی محله محور در شهر اصفهان پرداخت، نتایج پژوهش ایشان نشان داد که از جمله عوامل محدودکننده در مشارکت محله محور مشخص نبودن جایگاه مشارکت‌کنندگان در ساختار مدیریت شهری، بی‌توجهی مدیریت شهری به مشارکت، عدم اعتقاد مدیران و مسئولین شهری به مشارکت، تأثیرپذیری مدیریت شهری از تصمیمات کلان کشوری و استانی بوده است، همچنین ایجاد ساختار مدیریت واحد شهری، سودآور کردن مشارکت و به کارگیری الگوی تأثیرگذاری مستقیم مشارکت مردمی در مدیریت شهری از عوامل تسهیل‌کننده مشارکت در برنامه ریزی محله محور اصفهان است.

رئوف و همکاران (۱۴۰۱) در مقاله‌ای به بررسی نقش مشارکت شهروندان در ارتقاء سلامت اجتماعی محلات شهر شیروان پرداختند، نتایج پژوهش آنان نشان داد که میزان مشارکت از لحاظ شاخص‌های فیزیکی- کالبدی محله زمین‌های کشوری با ۳/۶ بهترین وضعیت و محله بیست‌متری با میانگین ۲/۳ بدترین وضعیت را دارا بوده و از لحاظ شاخص‌های فرهنگی- اجتماعی، محله سه یک آب با ۳/۷ بهترین وضعیت و محله فلسطین با ۲/۵، ضعیف‌ترین محله بوده و از لحاظ شاخص‌های اقتصادی و زیست‌محیطی به ترتیب محله فلسطین با میانگین ۳/۸ و ۴/۶ بهترین شرایط و محله زمین‌های کشوری با میانگین ۲/۲ و ۱/۳ ضعیف‌ترین محلات بودند.

صمدی و جهانگیرزاده (۱۴۰۱) در مقاله‌ای به بررسی و سنجش نقش سرمایه اجتماعی در فرایند بازآفرینی مشارکتی در محلات مهدی‌القدم و هفت آسیاب شهر ارومیه پرداختند، یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که به ترتب شاخص‌های امنیت عمومی و حضور در اجتماعات محلی بیشترین، و التزام و تقلید به تعالیم دینی و مصلحت عمومی کمترین سطح اهمیت و ارزش را داشته است.

سعیدپور و همکاران، (۱۴۰۱) در پژوهشی به تحلیل و ارزیابی شاخص‌های شکوفایی در محلات شهر سقز پرداختند، نتایج پژوهش آنان نشان داد که با توجه به شاخص‌های شکوفایی محلات ۲۲ گانه شهر، محلات، ۱۶، ۱۹، ۱۱، ۱۰ و ۴ که در جنوب شرقی مرکز و غرب شهر واقع شده‌اند، از تأثیرگذاری کم و محلات ۲۲، ۲۱، ۹، ۲، ۱ و ۲۰ که در جنوب شرقی، مرکز و تا حدودی شمال شهر واقع شده وضعیت بهتری دارند، همچنین می‌توان عنوان نمود، که بهبود فضایی و توزیع مناسب درآمدها، انسجام و مشارکت بیشتر، امکان دسترسی محلات به پارک‌ها و خدمات آموزشی در سطح این محلات از مهم‌ترین پیشنهادها ارائه شده است.

حافظی‌فر و همکاران (۱۳۹۸)، در پژوهشی به تحلیل ساختاری شاخص‌های پایداری اجتماعی در محلات شهر اردبیل پرداختند، نتایج پژوهش آنان نشان داد که شاخص‌های پایداری اجتماعی در ۱۶ سطح در این شهر قابل طبقه‌بندی هستند، که شاخص‌های سیاسی و نهادی در پایین‌ترین سطح (بنیادی)، شاخص‌های عدالت اجتماعی و فضایی در سطح بعدی (میانی و پیوندی) و شاخص‌های مرتبط با رفاه و حس خوشبختی در بالاترین سطح (محصول فرایند پایداری اجتماعی) قرار دارند.

بررسی پیشینه تحقیق نشانگر اهمیت موضوع مشارکت شهروندان در محلات شهری جهت ارتقای توسعه شهرها بوده است، بر این اساس با توجه به موارد یادشده و باوجود ادبیات غنی داخلی و خارجی که تاکنون صورت گرفته است، اما در خصوص مشارکت شهروندان به‌ویژه در محلات شهر بجنورد (که تغییرات زیادی طی دو دهه اخیر داشته است) سنجش و ارزیابی عوامل و شاخص‌های تأثیرگذار بر اساس نظر

متخصصان آن‌طور که شایسته است مورد تحقیق و تفحص قرار نگرفته است و این پژوهش از این منظر برخوردار از نوآوری است. تا بستر تصمیم‌گیری‌های مناسب برای مدیران شهری فراهم گردد.

۳- چارچوب نظری

۳-۱- محله و برنامه‌ریزی محله محور

محله به‌عنوان کوچک‌ترین واحد تقسیمات شهری در نظام برنامه‌ریزی شهری نقش ویژه و خاصی را ایفا می‌کند (برزگر و همکاران، ۱۳۹۷). محله از ارکان اصلی کالبدی شهری بوده و تعادل زندگی اجتماعی در شهرها بستگی به حفظ محله‌ها دارد (جمعه‌پور و روحانی‌چولائی، ۱۳۹۹). توسعه‌ی محله‌ای

در دهه‌ی ۹۰ و سال‌های اخیر به یک مبحث اساسی در توسعه تبدیل گردیده است (خاکپور و همکاران، ۱۳۹۷). آنچه مسلم است این که امروزه اکثر شهرهای ما، در بدنه خود محلات ناکارآمد و ناتوانی را حمل می‌کنند، که دلایل متعددی سبب ایجاد چنین فضاها می‌گشته است (حسین زاده و همکاران، ۱۴۰۱). توجه به علایق شهروندان، ایجاد کانون‌های تجمع و تعاملات ساکنان، مشارکت دادن شهروندان در فرایند محله از نیازهای اساسی یک فضای شهری سرزنده است (حسینی و صابری، ۱۴۰۲). در (جدول شماره ۱) مفهوم محله بر اساس عناصر و مؤلفه‌های اصلی آن در حوزه‌های علمی مختلف نگاشته شده است.

جدول ۱. شناخت محله بر اساس عناصر و مؤلفه‌های اصلی در حوزه‌های علمی مختلف

مضامین مشترک	عناصر و مؤلفه‌های اصلی	حوزه‌های علمی
۱- دار بودن محدوده مشخص در شهر	۱- دارا بودن همبستگی و روابط متقابل ۲- محله به‌عنوان واحد اجتماعی ۳- دارا بودن محدوده و حریم معین	جامعه‌شناسی شهری
۲- حس همبستگی و روابط بین ساکنان؛	۱- حوزه مسکونی در مقیاس کوچک، ۲- افراد ساکن در یک حوزه مسکونی ۳- روابط میان ساکنان؛ ۴- کیفیت روابط و تعاملات	علوم اجتماعی
۳- هویت جمعی و اشتراک بین ساکنان؛	۱- محدوده مشخص و معین در بافت شهر، ۲- رویارویی و برخورد چهره به چهره؛ ۳- تشریک‌مساعی برای مرتفع ساختن مسائل مشترک ۴- هدفمندی سکونت در موقعیت مکانی معین	جغرافیای شهری و اجتماعی
۴- یکپارچگی فضا و فعالیت در محدوده محله	۱- بخش یا محدوده قابل‌شناسایی شهر؛ ۲- هویت و موجودیت اقتصادی پویا، ۳- توجه به معیارهای کالبدی و اجتماعی به‌صورت یکپارچه ۴- محدوده شهری معین؛ ۵- دارا بودن ترکیب متوازنی از فعالیت‌ها، ۶- دارا بودن مرکز معین؛ ۷- وجود ارتباطات اجتماعی در ظرف مکانی	برنامه‌ریزی شهری

۳-۲- مشارکت در برنامه‌ریزی شهری

برنامه‌ریزی شهری با کمک و مشارکت فعال شهروندان باعث تغییر در نحوه درک نقش شهروندان از سوره‌های منفعل به بازیگران فعالی می‌گردد که بر تصمیم‌گیری‌های و تقاضا تأثیر می‌گذارند (طهماسبی زاده، ۱۴۰۱). اگر برنامه‌ریزان و مدیران امور شهری خواستار اجرا و تحقق برنامه‌های خود هستند، باید آن‌ها را با محیط اجتماعی هماهنگ سازند و چنین امری تنها با مشارکت مردم به دلیل شناخت آن‌ها از نیازها، خواسته‌ها و محیط اجتماعی خود امکان‌پذیر است (فخرایی و مرزی، ۱۳۹۶). دانشمندان شهری از دیرباز بر اهمیت محله به‌عنوان پایه‌ای برای مشارکت شهروندان تأکید کرده‌اند (Shen et

al., 2023). بنابراین رویکردهای مشارکتی در برنامه‌ریزی شهری تلاش می‌کنند تا دانش دموکراسی را به‌وسیله بازیگران جامعه مدنی در شهرها فراهم نمایند (Barbarino et al., 2022).

۳-۳- توسعه و توسعه شهری پایدار

توسعه^۱ در لغت به معنای خروج از لفاف است و به معنای بسط و گسترش دادن آمده است (آدینه‌لوفرد، ۱۳۹۶، ۶۲). درواقع توسعه کوششی است برای ایجاد تعادلی تحقق‌نیافته یا راه‌حلی است در جهت رفع فشارها و مشکلاتی که پیوسته بین بخش‌های مختلف زندگی اجتماعی و انسانی در شهر وجود

^۱ Development

دارد (حاجی‌زاده، ۱۳۹۶، ۱۴). به عبارتی توسعه شهری می‌تواند مبنای تجدید ساختارهای اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و حقوقی شهر تلقی نمود، که هدف آن در درجه اول بهبود شرایط زندگی شهری، مشارکت تمام شهروندان، سامانمند کردن اقتصادی شهر و تقویت سیاسی، اجتماعی و فرهنگی زندگی شهری است (صفایی‌پور، ۱۳۹۶).

امروزه این تفکر در توسعه شهری مطرح شده است، که شهرها باید به‌سوی پایداری گام بردارند (عموشاهی و همکاران، ۱۴۰۲). شهر پایدار را می‌توان شهری دانست که در آن تنوع برقرار باشد و تفکیک و جدایی کالبدی نداشته باشد

و تمام طبقه‌های اجتماعی امکان بهره‌گیری از خدمات و تسهیلات رفاهی را داشته باشند (امیرزاده‌دوستان، ۱۴۰۱). بسیاری از شاخص‌های پایداری اجتماعی، متأثر از سایر ابعاد توسعه شهری، نظیر عوامل کالبدی-محیطی، اقتصادی، نهادی و غیره می‌باشند، این عوامل به‌عنوان زیرساخت‌هایی عمل می‌کنند که می‌توانند باعث ارتقای سطح پایداری در شهرها شوند (حافظی‌فر و همکاران، ۱۳۹۸). از اینرو ترکیب منابع، بخش دولتی و تجربه بخش خصوصی (محلی) سبب توسعه پایدار شهری می‌شود (El-Bialy, 2022). در (جدول شماره ۲) تحول در پارادایم توسعه ارائه شده است.

جدول ۲. تحول در پارادایم‌های توسعه

محورهای مقایسه	پارادایم کلاسیک	پارادایم جدید
ابعاد	تک‌بعدی	چندبعدی
اندازه و مقیاس پروژه‌ها	بزرگ	کوچک
بهره‌برداری و نظارت	دولت	مردم و سازمان‌های محلی
جایگاه دانش	دانش از پیش موجود	دانش بومی
جهت برنامه‌ریزی	بالا به پایین	پایین به بالا و بالا به پایین
راهبرد توسعه‌ای	نخبه‌گرا	گفتمانی افقی
مجری برنامه‌ی توسعه	دولت	دولت + مردم
محور برنامه‌ریزی	دولت	دولت سازمان‌های غیر حکومتی
مشارکت مردم	کم	زیاد
نقطه تمرکز	اصالت محیط - ساخت	اصالت انسان
نگرش بخشی	بخشی نگر	فرا بخشی
نوع برنامه‌ها	سخت‌افزاری	نرم‌افزاری

۳-۴- ابعاد شاخص‌ها

تعیین شاخص‌ها، مهم‌ترین قدم در مطالعات توسعه ملی و منطقه‌ای است (صالحی و همکاران، ۱۳۹۶). متخصصان در دهه‌های اخیر راه دستیابی به کیفیت محیط شهری را توجه به هر دو بعد عینی و ذهنی و تأکید بر آن‌ها می‌دانند (زنگنه و همکاران، ۱۳۹۷). این دودسته از شاخص‌ها در مطالعات شهری مکمل یکدیگرند و می‌بایست توأمان استفاده شود (حقی و همکاران، ۱۴۰۱)، بعد عینی آن به شرایط بیرونی و واقعی زندگی افراد و بعد ذهنی آن به ارزیابی‌ها، طرز تلقی‌ها و رضایت افراد از شرایط زندگی خود می‌پردازد (آقایاری‌هیر و همکاران، ۱۳۹۶).

۴- روش تحقیق

نوع پژوهش حاضر کاربردی - توسعه‌ای و رویکرد حاکم بر آن راهبردی است، همچنین روش انجام آن توصیفی-تحلیلی و پیمایشی است. اطلاعات و داده‌های موردنیاز در این تحقیق از دو منبع تهیه گردیده است، نخست به‌منظور گردآوری ادبیات نظری و مفاهیم تئوریک، از شیوه اسنادی-کتابخانه‌ای استفاده شده است، همچنین، جهت گردآوری داده‌های مربوط به اهداف موردنظر و درنهایت پاسخ به سؤال پژوهش از روش میدانی (روش دلفی، مصاحبه و پرسشنامه محقق ساخته) استفاده شده است.

شاخص توسعه شهری پرداخته شده و برخورداری و کم برخورداری محلات از نظر شاخص‌های توسعه شهری شناسایی گردیدند.

در گام چهارم به بررسی و مقایسه تطبیقی مشارکت اجتماعی در محلات برخوردار و کم برخوردار شهر بجنورد پرداخته شده است، تا با شناخت نارسایی‌ها و نقاط قوت سعی در رفع مشکلات و همچنین افزایش مشارکت در محلات شهر بجنورد فراهم شود.

همچنین انتخاب نمونه آماری از بین خانوارهای ساکن در محلات از طریق نمونه‌گیری تصادفی ساده با استفاده از فرمول کوکران^۲ (با خطای ۵ درصد) نمونه با ضریب اطمینان ۹۵ درصد برآورد گردیده است. لازم به ذکر است چون نمی‌توان از تمام افراد جامعه سؤال یا مصاحبه کرد؛ باید نمونه‌ای را که معرف ویژگی‌های کل جامعه باشد را برآورد نمود. از این رو بعد از تحلیل وضعیت موجود، اقدام به توزیع پرسشنامه‌ای (محقق ساخته) شد. در نهایت محلات ویلاشهر به عنوان محله با کمترین میزان توسعه و محله نادر به عنوان محله با بیشترین میزان توسعه به عنوان نمونه مورد بررسی انتخاب شدند، جمعیت ویلاشهر ۳۴۰۴ و نادر تعداد ۱۷۹۷ و حجم نمونه آماری محلات به ترتیب ۲۶۲ و ۱۳۸ نفر در نظر گرفته شده است. همچنین شاخص‌های مورد بررسی شامل شاخص‌های اجتماعی (کیفیت زندگی) مبتنی بر شاخص‌های ذهنی و عینی می‌باشند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها به‌طور کلی از روش‌های آماری توصیفی استنباطی در محیط SPSS و برای ترسیم نقشه‌ها از نرم‌افزار جغرافیایی ArcGIS استفاده گردیده است.

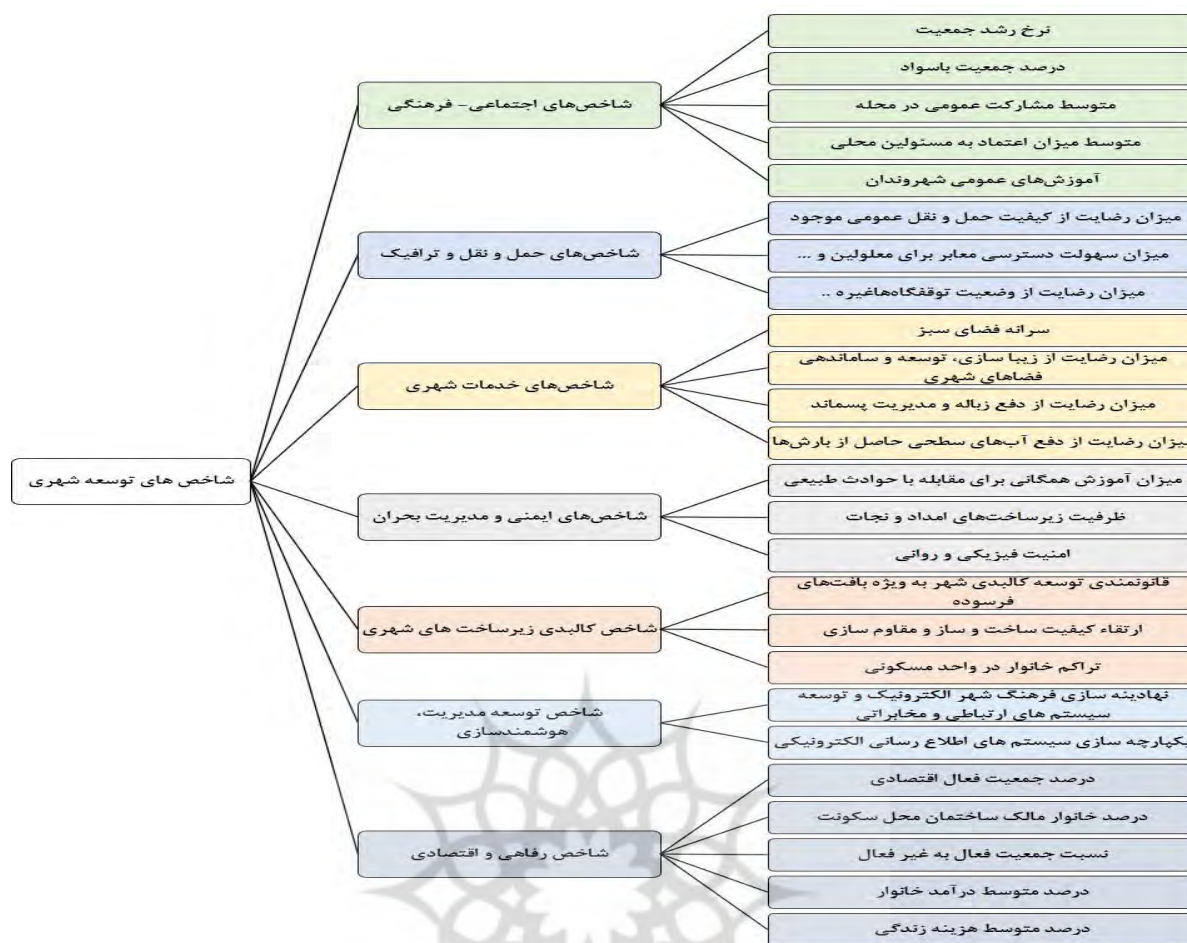
جهت شفاف‌سازی وضع موجود و تشریح و تبیین دلایل چرایی و ابعاد مسئله پژوهش، ابتدا به بررسی وضعیت موجود توسعه در محلات مختلف شهر مبادرت گردیده است، در پژوهش حاضر در گام اول با مطالعه مبانی نظری و پیشینه پژوهش (شناسایی شاخص‌های توسعه شهری از منظر بانک جهانی، شاخص‌های توسعه شهری از نگاه بانک توسعه آسیایی، شاخص‌های توسعه شهری تهران، شاخص‌های توسعه شهری بر اساس پژوهش‌های مسکن و شهرسازی، رساله‌های و پایان‌نامه‌های مرتبط با موضوع پژوهش و مقالات مختلف خارجی و داخلی در این خصوص) عوامل مؤثر بر توسعه شهری مورد شناسایی قرار گرفتند.

در گام دوم این عوامل به وسیله خبرگان حوزه برنامه‌ریزی شهری آشنا به شهر بجنورد مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است (جدول شماره ۲)، و پس از تأیید نهایی به وسیله روش دلفی (به صورت گلوله برفی) مهم‌ترین عوامل مؤثر بر توسعه شهری در شهر بجنورد مورد شناسایی قرار گرفتند. این شاخص‌ها که شامل شاخص‌های فرهنگی و اجتماعی، حمل و نقل و ترافیک، خدمات شهری، ایمنی و مدیریت بحران، کالبدی و زیرساخت‌های شهری، توسعه مدیریت و هوشمند سازی و شاخص رفاهی و اقتصادی هستند، در (شکل شماره ۱) ارائه شده‌اند. همچنین در جدول شماره ۳ (جدول شماره ۳)، به برخی از منابع و پژوهش‌هایی که از این معیارها و زیر معیارها استفاده شده است اشاره گردید.

در گام سوم با استفاده از روش ماباک (این روش اولین با توسط داگان پاموکار و گوران سیروویچ^۱ در سال‌های ۲۰۱۵ میلادی مطرح و ارائه شده است (رئوف و همکاران، ۱۴۰۱))، به بررسی محلات ۴۱ گانه شهر بجنورد از لحاظ

^۲ Cochran

^۱ Dagan Pamukkar and Goran Sirovic

شکل ۱. شاخص های توسعه شهری

جدول ۳. شاخص های توسعه شهری

نام محقق و سال	زیر شاخص ها	شاخص
عابدی و همکاران، ۱۴۰۱؛ افسری و همکاران، ۱۳۹۹؛ عبداله زاده و همکاران، ۱۳۹۹؛ آدینه لوفرد، ۱۳۹۶؛ شریف نژاد، ۱۳۹۰؛ موسی کاظمی محمدی، ۱۳۸۷؛ Zhao, W. Qin, et all, 2023.	۱- نرخ رشد جمعیت	شاخص های اجتماعی- فرهنگی (Asian Development Bank ، 2001 ؛ شهرداری تهران، ۱۳۹۳)
سعیدپور و همکاران، ۱۴۰۱؛ جزایری و همکاران، ۱۴۰۰؛ رشتیر و همکاران، ۱۴۰۰؛ طاهرطلوع دل و همکاران، ۱۴۰۰؛ افسری و همکاران، ۱۳۹۹؛ عبداله زاده و همکاران، ۱۳۹۹؛ نیک پور و همکاران، ۱۳۹۸؛ حافظی فر و همکاران، ۱۳۹۸؛ صالحی و همکاران، ۱۳۹۶؛ آقایی هیر و همکاران، ۱۳۹۶.	۲- درصد جمعیت باسواد	
روانشاد و همکاران، ۱۴۰۱؛ صفرعلی زاده و همکاران، ۱۴۰۱؛ صمدی و جهانگیرزاده، ۱۴۰۱؛ سعیدپور و همکاران، ۱۴۰۱؛ طهماسبی زاده، ۱۴۰۱؛ عابدی و همکاران، ۱۴۰۱؛ شهبازی و مبارکی، ۱۴۰۰؛ طاهرطلوع دل و همکاران، ۱۴۰۰؛ رحیمی و همکاران، ۱۳۹۹؛ افسری و همکاران، ۱۳۹۹؛ حافظی فر و همکاران، ۱۳۹۸؛ غفاری گیلانده و هاشمی معصوم آباد، ۱۳۹۸؛ آقایی هیر و همکاران، ۱۳۹۶.	۳- متوسط مشارکت عمومی در محله (وضع موجود) (درصد)	

شخص	زیر شاخص‌ها	نام محقق و سال
	۴- متوسط میزان اعتماد به مسئولین محلی (درصد)	صفرعلی‌زاده و همکاران، ۱۴۰۱؛ روانشاد و همکاران، ۱۴۰۱؛ صمدی و جهانگیرزاده، ۱۴۰۱؛ طهماسبی زاده، ۱۴۰۱؛ عابدی و همکاران، ۱۴۰۱؛ شهبازی و مبارکی، ۱۴۰۰؛ طاهرطلوع دل و همکاران، ۱۴۰۰؛ افسری و همکاران، ۱۳۹۹؛ حافظی‌فر و همکاران، ۱۳۹۸؛ غفاری‌گیلانده و هاشمی معصوم آباد، ۱۳۹۸.
	۵- آموزش‌های عمومی شهروندان (درصد)	عابدی و همکاران، ۱۴۰۱؛ شهبازی و مبارکی، ۱۴۰۰؛ رشتبر و همکاران، ۱۴۰۰؛ خاندوزی و همکاران، ۱۳۹۹؛ صفرلویی، ۱۳۹۱؛ شیخ بیگلر، ۱۳۹۰.
شاخص‌های حمل‌ونقل و ترافیک (Asian Development Bank ، 2001 ؛ شهرداری تهران، ۱۳۹۳)	۱- میزان رضایت از کیفیت حمل‌ونقل عمومی موجود (درصد)	حسینی و صابری، ۱۴۰۲؛ سعیدپور و همکاران، ۱۴۰۱؛ عابدی و همکاران، ۱۴۰۱؛ اکبری و همکاران، ۱۴۰۱؛ معروف‌نژاد، ۱۴۰۰؛ افسری و همکاران، ۱۳۹۹؛ حافظی‌فر و همکاران، ۱۳۹۸؛ آقایاری‌هیر و همکاران، ۱۳۹۶؛ فرهودی، ۱۳۹۳؛ سلطانی، ۱۳۹۱؛ رخشانی‌نسب، ۱۳۹۱؛ Pallathadka et al ، 2023 .
	۲- میزان رضایت از ایمن‌سازی و سهولت دسترسی معابر برای معلولین، جانبازان و سالمندان (درصد)	حسینی و صابری، ۱۴۰۲؛ سعیدپور و همکاران، ۱۴۰۱؛ روانشاد و همکاران، ۱۴۰۱؛ عابدی و همکاران، ۱۴۰۱؛ افسری و همکاران، ۱۳۹۹؛ خاندوزی و همکاران، ۱۳۹۹؛ حافظی‌فر و همکاران، ۱۳۹۸؛ آقایاری‌هیر و همکاران، ۱۳۹۶.
	۳- میزان رضایت از وضعیت توقفگاه‌ها، پارکینگ‌ها، هزینه‌های جایجایی و غیره ...	حسینی و صابری، ۱۴۰۲؛ سعیدپور و همکاران، ۱۴۰۱؛ عابدی و همکاران، ۱۴۰۱؛ افسری و همکاران، ۱۳۹۹؛ حافظی‌فر و همکاران، ۱۳۹۸؛ آقایاری‌هیر و همکاران، ۱۳۹۶.
شاخص‌های خدمات شهری (Asian Development Bank ، 2001 ؛ شهرداری تهران، ۱۳۹۳)	۱- سرانه فضای سبز	صفرعلی‌زاده و همکاران، ۱۴۰۱؛ سعیدپور و همکاران، ۱۴۰۱؛ حسین‌زاده و همکاران، ۱۴۰۱؛ عابدی و همکاران، ۱۴۰۱؛ رشتبر و همکاران، ۱۴۰۰؛ معروف‌نژاد، ۱۴۰۰؛ جمعه‌پور و روحانی چولائی، ۱۳۹۹؛ فرهودی، ۱۳۹۳؛ صفرلویی، ۱۳۹۱؛ رخشانی‌نسب، ۱۳۹۱؛ Zhao, W. Qin , et all ، 2023 ، Yun Ko et al ، 2020 .
	۲- میزان رضایت از زیباسازی، توسعه و ساماندهی فضاهای شهری (درصد)	صفرعلی‌زاده و همکاران، ۱۴۰۱؛ معروف‌نژاد، ۱۴۰۰؛ Yun Ko et al ، 2020 .
	۳- میزان رضایت از دفع زباله و مدیریت پسماند (پاک‌سازی شهر از آلودگی و حفظ محیط‌زیست شهری) (درصد)	حسینی و صابری، ۱۴۰۲؛ صفرعلی‌زاده و همکاران، ۱۴۰۱؛ معروف‌نژاد، ۱۴۰۰؛ خاندوزی و همکاران، ۱۳۹۹؛ آدینه لوفرد، ۱۳۹۶؛ رخشانی‌نسب، ۱۳۹۱؛ Zhao, W. Qin , et all ، 2023 ، Yun Ko et al ، 2023 ، Pallathadka et al ، 2020 .
	۴- میزان رضایت از دفع آب‌های سطحی حاصل از بارش‌ها (درصد)	صفرعلی‌زاده و همکاران، ۱۴۰۱؛ معروف‌نژاد، ۱۴۰۰.
	۱- میزان آموزش همگانی برای مقابله با حوادث طبیعی	خاندوزی و همکاران، ۱۳۹۹؛ افسری و همکاران، ۱۳۹۹؛ آقایاری‌هیر و همکاران، ۱۳۹۶.
شاخص‌های ایمنی و مدیریت بحران (شهرداری تهران، ۱۳۹۳)	۲- ظرفیت زیرساخت‌های امداد و نجات (میزان رضایت از ایمن‌سازی فضاهای عمومی و همگانی در برابر حوادث غیرمترقبه، بلایایی طبیعی، جانوران مضر شهری و....)	صفرعلی‌زاده و همکاران، ۱۴۰۱؛ روانشاد و همکاران، ۱۴۰۱.

شخص	زیر شاخص‌ها	نام محقق و سال
	امنیت فیزیکی و روانی	حسینی و صابری، ۱۴۰۲؛ صمدی و جهانگیرزاده، ۱۴۰۱؛ روانشاد و همکاران، ۱۴۰۱؛ اکبری و همکاران، ۱۴۰۱؛ عابدی و همکاران، ۱۴۰۱؛ طاهرطلوع‌دل و همکاران، ۱۴۰۰؛ افسری و همکاران، ۱۳۹۹؛ آقایاری‌هیر و همکاران، ۱۳۹۶.
شاخص کالبدی زیرساخت‌های شهری Asian Development Bank ، 2001 ؛ شهرداری تهران، ۱۳۹۳	۱- قانونمندی توسعه کالبدی شهر به‌ویژه بافت‌های فرسوده (درصد)	صفرعلی‌زاده و همکاران، ۱۴۰۱؛ روانشاد و همکاران، ۱۴۰۱؛ صمدی و جهانگیرزاده، ۱۴۰۱؛ عابدی و همکاران، ۱۴۰۱؛ طاهرطلوع‌دل و همکاران، ۱۴۰۰؛ حافظی‌فر و همکاران، ۱۳۹۸.
	۲- ارتقاء کیفیت ساخت‌وساز و مقاوم‌سازی (درصد واحدهای مسکونی بادوام)	سعیدپور و همکاران، ۱۴۰۱؛ صفرعلی‌زاده و همکاران، ۱۴۰۱؛ حسین‌زاده و همکاران، ۱۴۰۱؛ عابدی و همکاران، ۱۴۰۱؛ طاهرطلوع‌دل و همکاران، ۱۴۰۰؛ نیک‌پور و همکاران، ۱۳۹۹؛ حافظی‌فر و همکاران، ۱۳۹۸.
	۳- تراکم خانوار در واحد مسکونی	سعیدپور و همکاران، ۱۴۰۱؛ نیک‌پور و همکاران، ۱۴۰۰؛ خاندوزی و همکاران، ۱۳۹۹؛ افسری و همکاران، ۱۳۹۹؛ نیک‌پور و همکاران، ۱۳۹۹؛ صالحی و همکاران، ۱۳۹۶؛ آدینه‌لوفرد، ۱۳۹۶؛ فرهودی، ۱۳۹۳؛ شیخ بیگلر، ۱۳۹۰؛ موسی کاظمی محمدی، ۱۳۸۶؛ Molinaro et al. ، 2020
شاخص توسعه مدیریت، هوشمند سازی (شهرداری تهران، ۱۳۹۳)	۱- نهادهای ساز فرهنگ شهر الکترونیک و توسعه سیستم‌های ارتباطی و مخابراتی (درصد)	سعیدپور و همکاران، ۱۴۰۱؛ رشتیر و همکاران، ۱۴۰۰؛ افسری و همکاران، ۱۳۹۹؛ نیک‌پور و همکاران، ۱۳۹۸؛ Pallathadka et al ، 2023.
	۲- یکپارچه‌سازی سیستم‌های اطلاع‌رسانی الکترونیکی (جهت اطلاع‌رسانی مدرن و مؤثر)	سعیدپور و همکاران، ۱۴۰۱؛ رشتیر و همکاران، ۱۴۰۰؛ افسری و همکاران، ۱۳۹۹؛ نیک‌پور و همکاران، ۱۳۹۸؛ Zhao, W. Qin ,et ، 2023 . Pallathadka et al ، 2023 .
شاخص رفاهی و اقتصادی Asian Development Bank ، 2001 ؛ شهرداری تهران، ۱۳۹۳	۱- درصد جمعیت فعال اقتصادی	طاهرطلوع‌دل و همکاران، ۱۴۰۰؛ افسری و همکاران، ۱۳۹۹؛ حافظی‌فر و همکاران، ۱۳۹۸؛ صالحی و همکاران، ۱۳۹۶؛ فرهودی، ۱۳۹۳؛ صفرلویی، ۱۳۹۱؛ سلطانی، ۱۳۹۱؛ شیخ بیگلر، ۱۳۹۰؛ شریف نژاد، ۱۳۹۰.
	۲- درصد خانوار مالک ساختمان محل سکونت	عبداله‌زاده و همکاران، ۱۳۹۹؛ نیک‌پور و همکاران، ۱۳۹۹؛ صالحی و همکاران، ۱۳۹۶؛ آدینه‌لوفرد، ۱۳۹۶؛ فرهودی، ۱۳۹۳؛ شیخ بیگلر، ۱۳۹۰؛ موسی کاظمی محمدی، ۱۳۸۷.
	۳- نسبت جمعیت فعال به غیرفعال (بار تکفل)	حسین‌زاده و همکاران، ۱۴۰۱؛ نیک‌پور و همکاران، ۱۳۹۹؛ صالحی و همکاران، ۱۳۹۶.
	۴- درصد متوسط درآمد خانوار	سعیدپور و همکاران، ۱۴۰۱؛ صفرعلی‌زاده و همکاران، ۱۴۰۱؛ طاهرطلوع‌دل و همکاران، ۱۴۰۰؛ خاندوزی و همکاران، ۱۳۹۹؛ افسری و همکاران، ۱۳۹۹؛ حافظی‌فر و همکاران، ۱۳۹۹؛ آقایاری‌هیر و همکاران، ۱۳۹۶.
	۵- درصد متوسط هزینه زندگی	صفرعلی‌زاده و همکاران، ۱۴۰۱؛ آقایاری‌هیر و همکاران، ۱۳۹۶.

۵- محدوده مورد مطالعه

خراسان شمالی با وسعتی در حدود ۲۸۴۳۴ کیلومترمربع از مساحت ایران را به خود اختصاص داده است، وسعت شهرستان بجنورد حدود ۶۵۶۳ کیلومترمربع است. شهر

بجنورد در ۲۰° و ۵۷° طول و ۲۹° و ۳۷° عرض جغرافیایی قرار گرفته است (شکل شماره ۲). ارتفاع متوسط بجنورد بین ۹۰۰ تا ۱۱۰۰ متر از سطح دریا است. بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۰، شهر بجنورد دارای

و همکاران، ۱۴۰۱)، تا میزان توسعه یافتگی هریک از محلات شهر بجنورد مشخص گردد. در ادامه ماتریس استاندارد شاخص‌ها تشکیل شد. بدلیل مثبت بودن هریک از شاخص‌های پژوهش از رابطه زیر به منظور تعیین ماتریس استاندارد استفاده شده است.

$$X_{ij} = \frac{Z_{ij} - X_{min}}{X_{max} - X_{min}}$$

در این رابطه Z_{ij} نشان‌دهنده عناصر ماتریس تصمیم، X_{ij} عناصر ماتریس استاندارد می‌باشند. ماتریس استاندارد شده به صورت زیر ارائه گردیده است. در ادامه با استفاده از وزن محاسبه شده به وسیله روش ANP و استفاده از رابطه زیر، ماتریس وزن دار نیز محاسبه و تشکیل گردید.

$$S_{ij} = (D_{ij} * W_i) + D_{ij}$$

در این رابطه W_i نشان‌دهنده عناصر ماتریس وزن محاسبه شده به وسیله روش ANP می‌باشد. پس از محاسبه وزن معیارها، به منظور ارزیابی گزینه‌ها، مقدار تابع معیار برای هر یک از گزینه‌ها محاسبه شده و فاصله تابع معیار از مرز تخمین ناحیه تعریف می‌شود، که این فاصله مبنای رتبه‌بندی گزینه‌ها قرار می‌گیرد (Pamucar & Ćirović, 2015). پس از محاسبه ماتریس وزن دار شده، ماتریس محدوده تقریبی مرزها به صورت رابطه زیر محاسبه گردید.

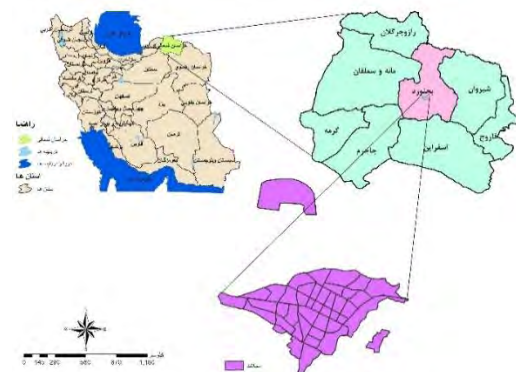
$$G_i = \prod_{j=1}^M (S_{ij})^{\frac{1}{M}}$$

در این رابطه M نشان‌دهنده تعداد گزینه‌های موردبررسی است. مقادیر محدوده تقریبی مرزها در (جدول شماره ۴) ارائه شده است. در ادامه عناصر ماتریس فاصله جایگزینی مرز بر اساس تفاوت ماتریس ارائه شده و ماتریس محدوده تقریبی مرزها از رابطه زیر محاسبه گردید.

$$Q_{ij} = (S_{ij} - G_i)$$

در نهایت با استفاده از مجموع گزینه‌های محاسبه شده در ماتریس فاصله جایگزینی محاسبه شده میزان رتبه نهایی هریک از گزینه‌های موردبررسی و محاسبه گردید، که نتایج مطابق (جدول شماره ۵) است.

۱۹۹۷۹۱ نفر جمعیت بوده است و در سال ۱۳۹۵، ۲۲۵۰۲۸ نفر جمعیت است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵).

شکل ۲. موقعیت سیاسی شهر بجنورد در کشور (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵)

۶- یافته‌های پژوهش

۶-۱- بررسی توسعه شهری بر اساس محلات

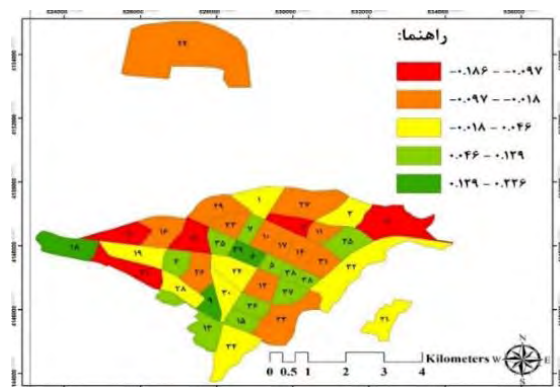
پس از شناسایی هریک از معیارهای (توسعه شهری) موردبررسی با استفاده از روش دلفی (به صورت گلوله برفی) به منظور شناخت اهمیت هریک از شاخص‌های موردبررسی در شهر بجنورد، از روش ANP و با به کارگیری نرم افزار Super Decision، اقدام به تعیین وزن و اهمیت نسبی آن‌ها شد. مبنای این تصمیم‌گیری بررسی و مقایسه زوجی شاخص‌ها با استفاده از نظر اساتید و خبرگان شهری است. لازم به ذکر است مبنای انتخاب خبرگان، تخصص در حوزه برنامه‌ریزی شهری و شهرسازی و آشنایی به شهر بجنورد است. در بین هریک از شاخص‌های پژوهش شاخص فرهنگی اجتماعی، ایمنی و مدیریت بحران، توسعه، مدیریت و هوشمند سازی و شاخص رفاهی و اقتصادی اهمیت بیشتری نسبت به دیگر شاخص‌های پژوهش داشتند. در ادامه پژوهش پس از شناسایی عوامل مؤثر بر طرح‌های توسعه شهری گردآوری داده‌ها برحسب محلات ۴۱ گانه شهر بجنورد، میزان توسعه شهری هر یک از محلات شهر بجنورد به وسیله روش تصمیم‌گیری چند معیاره ماباک مورد رتبه‌بندی قرار گرفت، روش ماباک یکی از جدیدترین روش‌های تصمیم‌گیری چند معیاره است که جهت رتبه‌بندی گزینه‌ها در مدل‌های تصمیم‌گیری چند معیاره استفاده می‌شود (اکبری

جدول ۴. محدوده تقریبی مرزهای مورد بررسی

نام محله	فرهنگی و اجتماعی	حمل و نقل و ترافیک	خدمات شهری	ایمنی و مدیریت شهری	کالبدی و زیرساخت‌های شهری	توسعه مدیریت و هوشمند سازی	رفاهی و اقتصادی
محدوده تقریبی مرزها	۰/۳۶۱	۰/۱۱۷	۰/۱۵۲	۰/۲۳۲	۰/۱۱۹	۰/۲۳۴	۰/۱۶۳

جدول ۵. رتبه نهایی هریک از گزینه‌های محاسبه شد با استفاده از روش ماباک

نام محله	رتبه نهایی	نام محله	رتبه نهایی	نام محله	رتبه نهایی
نادر	۳۹	قیام- فردوسی	۰/۲۲۶	۲۴	۰/۰۰۸
برنجی-امیریه	۶	باقرخان ۱	۰/۱۸۳	۳	۰/۰۰۹
پل منطقه	۹	زیرباغ مطهری	۰/۱۷۲	۱۶	۰/۰۱۸
سایت اداری	۱۸	کوی بهداری- کلاته آروین- شیر	۰/۱۶۹	۲۹	۰/۰۲۱
مصلی	۳۵	ساربان محله- وثوق- پای توپ	۰/۱۲۹	۱۷	۰/۰۲۲
منبع آب- سیدی	۳۷	حسینی معصوم	۰/۱۰۷	۱۲	۰/۰۲۶
حصار شیرعلی- ملکش- حلقه سنگ	۱۳	کوی بهزیستی- پارک شهر	۰/۱۰۰	۳۱	۰/۰۲۸
معصوم زاده- ۳۰ دستگاه	۳۶	کوی پلیس- کوی معلم	۰/۰۹۴	۳۳	۰/۰۳۸
برق	۵	جعفرآباد	۰/۰۹۳	۱۱	۰/۰۳۸
میرزا کوچک خان	۳۸	توپ مخم- صف- انقلاب	۰/۰۷۶	۱۰	۰/۰۴۶
دباغ‌خانه- پشت تصفیه‌خانه	۱۵	قلعه عزیز- شرق سپاه- کوی فرهنگیان	۰/۰۶۹	۲۳	۰/۰۴۸
بربر قلعه- شهرک شاهد	۴	کوی آزادگان	۰/۰۶۳	۲۵	۰/۰۴۹
کوی امام حسین	۲۶	شهرک گلستان	۰/۰۶۰	۲۲	۰/۰۴۹
پادگان ارتش	۷	دانشسرا- پارک شهر	۰/۰۵۸	۱۴	۰/۰۵۶
کوی بهداری	۲۸	کوی امام هادی- جوادیه	۰/۰۴۶	۲۷	۰/۰۶۵
شهرک امام خمینی	۱۹	انتهای ۱۷ شهریور شمالی	۰/۰۳۵	۲	۰/۰۹۷
استادیوم گلستان	۱	شهرک حکمت- ناظرآباد	۰/۰۲۳	۲۰	۰/۱۰۷
کوی بهداشت	۳۰	نیروگاه- پشت نیروگاه- کوی جانبازان	۰/۰۲۳	۴۰	۰/۱۱۴
کوی جانبازان- شهرک الغدير	۳۴	پرسی گاز- باقرخان ۲	۰/۰۱۵	۸	۰/۱۳۳
کوی پردیس- طاهرغلام	۳۲	ویلاشهر	۰/۰۰۲	۴۱	۰/۱۸۶
شهرک فرهنگیان	۲۱		۰/۰۰۷		

شکل ۳. طبقه‌بندی میزان توسعه‌یافتگی برحسب محلات

همان‌طور که از نتایج جدول فوق قابل مشاهده می‌شود، در بین محلات مورد بررسی محلات نادر، امیریه -برنجی، و سایت دارای بیشترین میزان توسعه‌یافتگی و محلات ویلاشهر، پرسى گاز-باقرخان ۲ و نیروگاه-پشت نیروگاه- کوی جانبازان دارای کمترین میزان توسعه‌یافتگی می‌باشند. همچنین (شکل شماره ۳) وضعیت توسعه‌یافتگی محلات شهر بجنورد را برحسب نتایج حاصل از روش ماباک نشان می‌دهد.

در ادامه این پژوهش و بعد از بررسی توسعه شهری برحسب محلات و مشخص شدن محلات با بیشترین و کمترین میزان توسعه، میزان مشارکت اجتماعی شهروندان در این محلات موردبررسی و مقایسه تطبیقی قرار گرفته، تا با شناخت نارسایی‌ها و نقاط قوت سعی در ارتقاء برنامه‌ریزی مشارکت محور در محلات شهر بجنورد فراهم شود. بدین منظور محلات ویلاشهر به‌عنوان محله با کمترین میزان توسعه و محله نادر به‌عنوان محله با بیشترین میزان توسعه به‌عنوان نمونه موردبررسی انتخاب شدند.

مطابق با جمعیت ویلاشهر ۳۴۰۴ و نادر تعداد ۱۷۹۷ حجم نمونه آماری محلات به ترتیب ۲۶۲ و ۱۳۸ نفر در نظر گرفته شده است. شاخص‌های موردبررسی شامل شاخص‌های اجتماعی مشارکت شهروندان منطبق با (شکل شماره ۵) است که در ادامه به بررسی آن‌ها پرداخته شده است. این شاخص‌ها مبتنی بر شاخص‌های ذهنی و عینی است.

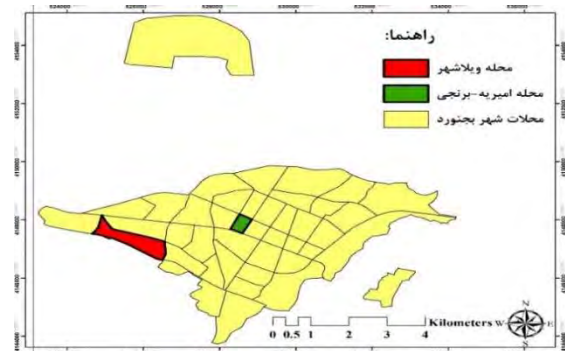
شکل ۵. شاخص‌های موردبررسی جهت بررسی مشارکت در محلات

در زمینه تمایل به مشارکت در طرح‌های عمرانی، حافظ محیط‌زیست و شرکت در فعالیت‌ها و خدمات شهری محله ویلاشهر در وضعیت بهتری از میزان مشارکت قرار دارد. همچنین در زمینه شرکت در فعالیت‌های مرتبط به ایمنی شهر تفاوت معنی‌داری در بین هر دو محله وجود ندارد.

جدول ۶. بررسی تمایل به مشارکت شهروندان در محلات کم برخوردار و برخوردار

سطح معنی‌داری	آماره T	انحراف معیار	میانگین	تعداد	محله	تمایل به مشارکت در فعالیت
۰/۰۰۰	۷/۶۲	۰/۹۷	۳/۲۴	۲۶۲	ویلاشهر	فعالیت‌های عمرانی شهرداری (ایجاد میدان، خیابان، پل و ...)
		۰/۹۱	۲/۴۴	۱۳۸	نادر	

مطابق با بررسی‌های انجام شده در این پژوهش محله نادر و ویلاشهر به‌عنوان نمونه‌های موردبررسی با بیشترین و کمترین میزان توسعه انتخاب گردید. (شکل شماره ۴)

شکل ۴. وضعیت محلات نمونه در شهر بجنورد

۲-۶- بررسی و مقایسه تطبیقی مشارکت اجتماعی شهروندان در محلات با بیشترین و کمترین میزان برخورداری

۲-۶-۱- عوامل ذهنی

مطابق با نتایج ارائه شده در (جدول شماره ۶) اختلاف معناداری بین شاخص تمایل به مشارکت در بین محلات ویلاشهر و نادر برقرار است. به‌طوری‌که می‌توان بیان کرد،

تأمیل با مشارکت در فعالیت	محل	تعداد	میانگین	انحراف معیار	آماره T	سطح معنی داری
فعالیت‌های حفاظ محیط زیست (ایجاد فضای سبز و زیباسازی شهر و...)	ویلاشهر	۲۶۲	۳/۴۲	۱/۱۵	۷/۲۰	۰/۰۰۰
	نادر	۱۳۸	۲/۵۷	۰/۸۱		
فعالیت در تأمین ایمنی شهری (مانند ایجاد ایستگاه‌های آتش‌نشانی و...)	ویلاشهر	۲۶۲	۳/۴۷	۰/۹۸	۰/۵۰	۰/۶۱۷
	نادر	۱۳۸	۳/۵۳	۱/۱۳		
فعالیت‌های خدمات شهری (نظافت معابر، دفع به موقع زباله و...)	ویلاشهر	۲۶۲	۳/۸	۰/۹۸	۱۲/۴۲	۰/۰۰۰
	نادر	۱۳۸	۲/۵۷	۰/۶۲		
خدمات رفاه اجتماعی (تأسیس کتابخانه، فرهنگسرا و...)	ویلاشهر	۲۶۲	۳/۵۲	۱/۴۶	۳/۹۴	۰/۰۰۰
	نادر	۱۳۸	۴/۱۲	۱/۲۲		

مطابق با نتایجی که در (جدول شماره ۷) ارائه شده اختلاف معنی داری بین احساس تعلق اجتماعی بین محلات ویلاشهر و نادر برقرار است. که از عمده ترین دلایل آن عدم وجود امکانات خدماتی و رفاهی و دسترسی کم است، که

جدول ۷. بررسی احساس تعلق اجتماعی و اتحاد و انسجام اجتماعی و امنیت محله در محلات کم برخوردار و برخوردار

شاخص	اعداد گویه‌ها	محل	تعداد	میانگین	انحراف معیار	آماره T	سطح معنی داری
احساس تعلق اجتماعی	۴	ویلاشهر	۲۶۲	۲/۳۹	۱/۰۲	۱۵/۲۲	۰/۰۱۴
		نادر	۱۳۸	۴/۰۰	۰/۹۷		
اتحاد و انسجام اجتماعی و امنیت محله	۹	ویلاشهر	۲۶۲	۳/۵۶	۰/۶۰	۱/۷۱	۰/۵۳۱
		نادر	۱۳۸	۳/۴۵	۰/۶۴		

خدمات عمومی و رفاهی تعداد ۶ گویه مطرح گردیده است. همان‌طور که از نتایج (جدول شماره ۹) قابل مشاهده است تفاوت معنی داری بین سطح دسترسی به مراکز خدماتی و رفاهی در بین محله ویلاشهر و نادر وجود دارد، که در این بین محله نادر به دلیل نزدیکی به هسته مرکزی شهر از وضعیت بهتری نسبت به ویلاشهر برخوردار است.

جدول ۸. بررسی اطلاع‌رسانی در امور شهری در محلات کم برخوردار و برخوردار

اطلاع‌رسانی در امور شهری	محل	تعداد	تعداد	فراوانی
تبلیغات تلویزیونی	ویلاشهر	۲۶۲	۱۵۲	۵۸
	نادر	۱۳۸	۶۸	۴۹
ایجاد شوراها محلی	ویلاشهر	۲۶۲	۳۲	۱۲
	نادر	۱۳۸	۱۹	۱۴
جلسات مستقیم با شهروندان	ویلاشهر	۲۶۲	۲۴	۹
	نادر	۱۳۸	۱۸	۱۳
تبلیغات سطح شهر	ویلاشهر	۲۶۲	۵۴	۲۱
	نادر	۱۳۸	۳۳	۲۴

۲-۲-۶- عوامل عینی

مطابق با نتایج ارائه شده در (جدول شماره ۸) در هر دو محله ویلاشهر و نادر بیشترین میزان اطلاع‌رسانی در امور شهری با تقریباً ۵۰ درصد از طریق شبکه‌های تلویزیونی و تبلیغات تلویزیونی است. همچنین تبلیغات سطح شهر با بیش از ۲۰ درصد در رتبه بعدی قرار دارد. به منظور بررسی دسترسی به

جدول ۹. بررسی دسترسی به خدمات عمومی و رفاهی در محلات کم برخوردار و برخوردار

شاخص	تعداد گویه ها	محل	تعداد	میانگین	انحراف معیار	آماره T	سطح معنی داری
دسترسی به خدمات عمومی و رفاهی	۶	ویلاشهر	۲۶۲	۲/۹۳	۰/۹۶	۸/۰۵	۰/۰۰۱
		نادر	۱۳۸	۳/۶۹	۰/۷۸		

با توجه به نتایج به دست آمده سهم عمده متغیر مرتبط با وضعیت آگاهی و همکاری با شهرداری در فرایند امور شهری ارتباط نداشتن به اطلاعات و آگاهی از امور شهری است، که بیش از ۵۰ درصد در هر دو محله کم برخوردار و برخوردار را شامل می شود. نتایج مطابق (جدول شماره ۱۰) است.

بر طبق نتایج ارائه شده در (جدول شماره ۱۱) بیشترین سهم مرتبط با پرداخت هزینه های اقتصادی و درآمد شهری مرتبط با شرایط و زمینه هایی هست که می توان با شهرداری همکاری نمود. که این شرایط در هر دو محله ویلاشهر و نادر یکسان است.

جدول ۱۰. بررسی وضعیت آگاهی و همکاری با شهرداری در فرایند امور شهری در محلات کم برخوردار و برخوردار

وضعیت آگاهی و همکاری با شهرداری در فرایند امور شهری	محل	تعداد	تعداد	فراوانی
نداشتن اطلاعات و آگاهی	ویلاشهر	۲۶۲	۱۴۰	۵۳
	نادر	۱۳۸	۶۷	۴۹
عدم اطلاع رسانی کافی از طریق شهرداری به شهروندان	ویلاشهر	۲۶۲	۴۶	۱۸
	نادر	۱۳۸	۳۲	۲۳
نداشتن سود و منفعت	ویلاشهر	۲۶۲	۵۷	۲۲
	نادر	۱۳۸	۳۰	۲۲
نگرش منفی به شهرداری و نارضایتی از آن	ویلاشهر	۲۶۲	۱۹	۷
	نادر	۱۳۸	۹	۷

جدول ۱۱. بررسی پرداخت هزینه های اقتصادی و درآمد شهری در فرایند امور شهری در محلات کم برخوردار و برخوردار

پرداخت هزینه های اقتصادی و درآمد شهری	محل	تعداد	تعداد	فراوانی
اطلاعات در مورد سود و منفعت مشارکت و همکاری با شهرداری	ویلاشهر	۲۶۲	۵۴	۲۱
	نادر	۱۳۸	۳۵	۲۵
اطلاعات در مورد انواع روش های مشارکت و همکاری با شهرداری	ویلاشهر	۲۶۲	۳۶	۱۴
	نادر	۱۳۸	۱۸	۱۳
اطلاعات در مورد زمینه هایی که می توانم در آن با شهرداری همکاری داشته باشم	ویلاشهر	۲۶۲	۱۵۲	۵۸
	نادر	۱۳۸	۷۲	۵۲
اطلاعات در مورد مهارت های مورد نیاز جهت مشارکت و همکاری با شهرداری	ویلاشهر	۲۶۲	۲۰	۸
	نادر	۱۳۸	۱۳	۹

۷- نتیجه گیری و پیشنهادات

امروزه صاحب نظران حوزه مدیریت شهری، تجربه برنامه ریزی متمرکز شهر را شکست خورده دانسته و آن را بدون مشارکت شهروندان ناموفق می دانند. محله مکانی برای

رفع نیازهای روزانه ساکنین است، بنابراین مهم ترین سطح برای برنامه ریزی مشارکتی، برنامه ریزی محله محور است. در این پژوهش وضعیت موجود محلات شهر بجنورد در دستیابی به شاخص های توسعه شهری مورد بررسی قرار گرفت، روش

۱- مشارکت اثرگذار نیازمند اطلاعات کافی است. برای مشارکت داشتن و اثرگذاری روی امور مشترک، شهروندان به اطلاعات نیاز دارند و اطلاعات نشان‌دهنده قدرت است.

۲- ایجاد بستر اجتماعی فرهنگی مشارکتی از طریق رسانه‌ها و برنامه‌های فرهنگی (به‌ویژه رسانه‌های محلی) خاص امکان‌پذیر است.

۳- مساعدت رسانه‌ها و وسایل ارتباط جمعی در جهت فرهنگ‌سازی، مخصوصاً اطلاع‌رسانی در خصوص ضرورت شرکت داوطلبانه شهروندان در امور شهری به‌عنوان کلیدی‌ترین راهکارهای مشارکت مردمی است.

۴- تمرکز بر آموزش گروهی به‌جای آموزش انفرادی در راستای ارتقاء فرهنگ شهروندی.

۵- استفاده از مکان‌های عمومی و مذهبی در جهت پیشبرد و فرهنگ‌سازی، تصمیم‌گیری شهروندان و افزایش سطح اطلاعات عامه مردم در مورد معقول بودن خواسته‌ها و نظراتشان.

۶- توجه به توان‌های مشارکتی همه مردم از تمام گروه‌های جنسی با هر سطح سواد، شغل، تأهل و مدت سکونت و استفاده از هم‌فکری، همیاری و مشارکت آن‌ها در همه زمینه‌های موردعلاقه‌شان.

۷- سازمان‌دهی نهادهای رسمی و غیررسمی شامل: تشکل‌های فنی حرفه‌ای، تشکل‌های عمومی، تشکل‌های مشاوران.

۸- منابع

آدینه‌لوفرد، میثم. (۱۳۹۶). *ارزیابی و مقایسه تطبیقی شهرهای جدید مجموعه شهری تهران از نقطه نظر دستیابی به شاخص‌های توسعه‌ی شهری با استفاده از مدل‌های ارزیابی چندمعیاره* (پایان‌نامه کارشناسی ارشد شهرسازی گرایش برنامه‌ریزی شهری). دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی، ایران.

کار بدین صورت بود که ابتدا وضعیت محلات ۴۱ گانه شهر بجنورد در دستیابی به شاخص‌های توسعه شهری مشخص گردید، سپس بر اساس روش ماباک پس از طی مراحل مختلف این مدل، محلات شهر بجنورد مورد ارزیابی و رتبه‌بندی قرار گرفتند، که در بین محلات موردبررسی محلات نادر، امیریه - برنجی، و سایت برخوردارترین و محلات ویلاشهر، پرسی گاز - باقرخان ۲ و نیروگاه - پشت نیروگاه - کوی جانبازان کم برخوردارترین محلات بودند. سپس میزان مشارکت اجتماعی شهروندان در دو محله برخوردارتر و کم برخوردارتر موردسنجش و مقایسه تطبیقی قرار گرفت، بدین منظور محلات ویلاشهر به‌عنوان محله با کمترین میزان توسعه و محله نادر به‌عنوان محله با بیشترین میزان توسعه به‌عنوان نمونه موردبررسی انتخاب شدند، شاخص‌ها مبتنی بر شاخص‌های ذهنی و عینی می‌باشند. بر مبنای نتایج حاصل محله کم برخوردار ویلاشهر از میزان مشارکت کمتری نسبت به محله برخوردار نادر است. ازجمله مهم‌ترین دلایل این موضوع پایین بودن سطح شاخص‌هایی است که شالوده آن رضایتمندی، تأمین نیازهای پایه‌ی محله‌ای، و خدمات‌رسانی مطلوب برای شهروندان است. شاخص‌هایی ازجمله پایین بودن سطح امکان و خدمات رفاهی، دسترسی‌ها، اتحاد و انسجام اجتماعی و امنیت محله، احساس تعلق اجتماعی است. نتیجه آنکه مدیریت شهری و محور قرار دادن نیازهای اساسی و اولیه انسان در اجتماعات شهری منجر به تحقق کارکردهای اجتماعی همچون مشارکت اجتماعی می‌گردد.

در پژوهش‌های انجام‌شده به نقش، تأثیر، اهمیت و یا جایگاه مشارکت در برنامه‌ریزی و مدیریت شهری اشاره شده است، اما در این پژوهش سعی در شناسایی وضعیت موجود و همچنین عوامل مؤثر در میزان افزایش و یا کاهش مشارکت در محلات شهر موردسنجش و بررسی قرار گرفته شده است، توجه به یافته‌های این پژوهش و ماهیت موضوعی که موردبحث است، راهکارهای مختلفی ارائه می‌شود که مدیران و برنامه‌ریزان شهری، شهر بجنورد می‌توانند از آن‌ها برای جلب مشارکت بیشتر شهروندان استفاده کنند. در ادامه به بیان چندی از این راهکارها می‌پردازیم:

<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.26453851.1401.5.2.2.3>

برزگر، صادق، قربانی، علیرضا، و رضایی نوری، طیبه (۱۳۹۷). تحلیل پایداری محله‌های شهری با تأکید بر شورای اجتماعی محلات، مطالعه موردی ناحیه دو منطقه یازده شهر مشهد. شهر پایدار، ۱(۱)، ۱۵-۲۶.

<https://doi.org/10.22034/jsc.2018.87365>

حاجی زاده، فاضل. (۱۳۹۶). تحلیلی بر جایگاه شاخص‌های راهبرد توسعه شهری (CDS) در محلات منطقه هشت شهرداری شیراز (پایان‌نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری). دانشکده جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، ایران.

حافظی‌فر، مریم، حبیب، فرح، و ذبیحی، حسین. (۱۳۹۸). تحلیل تفسیری ساختاری معیارها و شاخص‌های پایداری اجتماعی در محلات شهری (نمونه موردی: محلات شهر اردبیل). جغرافیا و توسعه، ۱۷(۵۷)، ۴۸-۳۱.

<https://doi.org/10.22111/gdij.2019.5003>

حسین‌زاده، رباب، صفرعلی‌زاده، اسماعیل، دادگر، حسین، و امیرمرزبان، فریده. (۱۴۰۱). شناسایی و اولویت‌بندی محلات نیازمند بازآفرینی شهری (مطالعه موردی: منطقه ۱۰ کلان‌شهر تبریز). جغرافیا و توسعه فضای شهری، ۹(۴)، ۱۲۶-۱۱۱.

<https://doi.org/10.22067/jgusd.2022.73150.1120>

حسینی، علی، و صابری، علی. (۱۴۰۲). تحلیل نقش فضاهای عمومی در ارتقای سرزندگی محلات شهری (مطالعه موردی: محله بنسنگان شهر یاسوج). جغرافیا و توسعه شهری، ۱۰(۱)، ۱۹۸-۱۷۵.

<https://doi.org/10.22067/jgusd.2022.78060.1233>

حق، یعقوب، فکری‌علی‌بابالو، لطیف، انصاری‌گیلو، اکبر، و کرمی‌نصب، صدیقه. (۱۴۰۱). بررسی و تحلیل وضعیت شاخص‌های کیفیت زندگی شهری از دیدگاه

آقایاری‌هیر، محسن، کریم‌زاده، حسین، و خالقی، عقیل. (۱۳۹۶). تحلیل شاخص‌های ذهنی مؤثر بر سنجش کیفیت زندگی در مناطق روستایی (مطالعه موردی: دهستان سینا- شهرستان ورزقان). برنامه‌ریزی و آمایش فضا، ۲۱(۴)، ۳۵-۱.

<http://hsmasp.modares.ac.ir/article-21-37211-fa.html>

ابراهیم‌زاده، عیسی، ایستگلدی، مصطفی، و حاجی زاده، فاضل. (۱۳۹۸). تحلیل و اولویت‌بندی شاخص‌های استراتژی توسعه شهری در محلات منطقه هشت شهر شیراز. جغرافیا و پایداری محیط، ۹(۱)، ۱۷-۱.

<https://doi.org/10.22126/ges.2019.1060>

استعلاجی، علیرضا، و فلاح تبار، نصراله. (۱۳۹۰). کاربرد مدل مدیریت مشارکتی در برنامه‌ریزی توسعه جوامع روستایی (مطالعه موردی بخش سلطانیه از ناحیه ابهر)، نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، ۳(۳)، ۷۸-۶۹.

<https://www.sid.ir/paper/495464/fa>

افسری، رسول، بهزادفر، مصطفی، و خیرالدین، رضا. (۱۳۹۹). آینده‌پژوهی امنیت اجتماعی در نظام شهری ایران: شاخص‌شناسی برای تبیین، سنجش و اولویت‌بندی. آینده‌پژوهی دفاعی، ۵(۱۶)، ۱۴۱-۱۰۹.

<https://doi.org/10.22034/dfs.2020.39782>

اکبری، مجید، بوستان احمدی، وحید، انصاری، معصومه، و سهرابی، وحید. (۱۴۰۱). سنجش جایگاه کشورهای اسلامی از نظر شاخص‌های رقابت‌پذیری جهانی سفر و گردشگری با استفاده از روش ماباک (MABAC). برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۱۲(۴۵)، صفحات ۱۸-۱.

<https://doi.org/10.30495/jzpm.2022.4302>

امیرزاده‌دوستان، امیر. (۱۴۰۱). بررسی مدیریت شهری و نقش آن در توسعه پایدار شهری. جغرافیا و روابط انسانی، ۲۱(۲)، ۳۳-۲۱.

<https://doi.org/10.22054/urdp.2021.55894.1256>

رحیمی، روح اله، انصاری، مجتبی، بمانیان، محمدرضا، و مهدوی نژاد، محمدجواد. (۱۳۹۹). رابطه حس تعلق به مکان و مشارکت در ارتقای سرمایه سکونتگاه‌های غیررسمی، (مطالعه موردی: ترک محله شهرسازی). معماری و شهر پایدار، ۸(۱)، ۲۹-۱۵.

<https://doi.org/10.22061/jsaud.2020.4618.1364>

رخشانی نسب، حمیدرضا. (۱۳۹۱). برنامه‌ریزی راهبردی توسعه فضایی شهرزاهدان با تأکید بر رویکرد توسعه محله‌ای (پایان نامه دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری). دانشکده جغرافیا، دانشگاه اصفهان، ایران. رشتبر، هادی، نظم فر، حسین، و صمدزاده، رسول. (۱۴۰۰). ارزیابی و سنجش شاخص‌های اجتماعی و فرهنگی شهر نوآور (مطالعه موردی: کلان‌شهر تبریز). مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی، ۱۶(۲)، ۳۲۵-۳۳۷.

<https://dori.net/dor/20.1001.1.25385968.1400.16.2.8.3>

رفیعیان، مجتبی، و احمدزاده نانو، حسین. (۱۳۹۱). سنجش ظرفیت‌های مشارکت اجتماعی در سیاست‌های مداخله در محلات ناکارآمد شهری، رفاه اجتماعی، ۱۲(۴۶)، ۳۷۲-۳۵۳.

<https://refahj.uswr.ac.ir/article-1-980-fa.html>

روانشاد، اعظم، سیدی، فرانک، و یارمحمدی توسکی، مریم. (۱۴۰۱). مدل عمومی و شاخص سازی امنیت اجتماعی زنان در فضاها شهری. مطالعات فرهنگی و ارتباطات، ۱۸(۶۶)، ۲۹۶-۲۶۹.

https://www.jcsc.ir/article_246860.html

رئوف، فاطمه، معتمدی، محمد، و پوراحمد، علی اکبر. (۱۴۰۱). نقش مشارکت شهروندان در ارتقاء سلامت اجتماعی شهروندان شیروان (مطالعه تطبیقی: محلات فلسطین، سه یک آب، زمین‌های کشوری،

شهروندان (مطالعه موردی: شهر گرمی). جغرافیا و روابط انسانی، ۴(۴)، ۱۲۲-۱۱۱.

<https://doi.org/10.22034/gahr.2022.298799.1595>

حیدری، علی اکبر، و دیزی جانی، مریم. (۱۳۹۷). تحلیل عوامل مؤثر بر توسعه یافتگی محلات شهری از منظر عدالت فضایی (نمونه موردی: مقایسه تطبیقی محله ارم و ابیوردی- شهر شیراز). برنامه‌ریزی منطقه-ای، ۸(۲۹)، ۲۰۲-۱۹۱.

https://jzpm.marvdasht.iau.ir/article_2786.html

خاکپور، براتعلی، شریف‌زاده اقدام، ابراهیم، و شیخی، عبدالله. (۱۳۹۷). ارزیابی عملکرد مدیریت شهری در پایداری اجتماعی - فرهنگی محلات شهر پیرانشهر (با توجه به زیرگروه‌های جمعیتی). مطالعات جامعه‌شناختی شهری، ۸(۲۸)، ۱۶۴-۱۲۳.

https://urb.dehaghan.iau.ir/article_662640.html

خاندوزی، سید احسان، مصطفوی ثانی، علی، و سرآبادانی، حسین. (۱۳۹۹). طراحی و برآورد شاخص-های ترکیبی عدالت اجتماعی در ایران. مجلس و راهبرد، ۲۷(۲۰۲)، ۴۱-۵.

https://nashr.majles.ir/article_365.html

جزایری، امی تیس، کاظمی پور، شهنلا، حسینی، سید رضا، و کفاشی، مجید. (۱۴۰۰). بررسی شاخص‌های عمده سلامت سالمندان در ابعاد جسمی، روانی و اجتماعی استان مازندران. سبک زندگی اسلامی با محوریت سلامت، ۵(۲۵)، ۱۳۴-۱۲۵.

https://www.islamiilife.com/article_187983.html

جمعه‌پور، محمود، و روحانی چولائی، الهام. (۱۳۹۹). سنجش سطح پایداری محلات ارگانیک و برنامه‌ریزی شده با استفاده از شاخص‌های اسکان سازمان ملل (مطالعه موردی: محلات نوغان و سجاد مشهد). برنامه‌ریزی توسعه شهری و منطقه‌ای، ۵(۱۲)، ۳۵-۱.

راهبردی توسعه محله‌های شهری تهران (مورد مطالعه: محله فردوسی منطقه ۱۲). تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۷ (۵۷)، ۲۹۵-۲۸۱.

<http://dx.doi.org/10.29252/jgs.20.57.281>

شیخ بیگلو، رعنا. (۱۳۹۰). مدل‌سازی و تحلیل تطبیقی روش‌های سنجش سطح توسعه‌یافتگی (مطالعه موردی: شهرستان‌های ایران) (پایان نامه دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری). دانشکده جغرافیا، دانشگاه اصفهان، ایران.

صالحی، مریم، موسی‌زاده، حسین، خداداد، مهدی، و اسمعیلی، فضل‌اله. (۱۳۹۶). سطح‌بندی مناطق کلان‌شهر تهران از لحاظ شاخص‌های توسعه پایدار با استفاده از تحلیل عاملی و خوشه‌ای. معماری شهر پایدار، ۵ (۱)، ۹۰-۷۵.

https://jsaud.sru.ac.ir/article_965.html

صفایی‌پور، زهرا. (۱۳۹۶). بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت مردمی در توسعه شهری (مطالعه موردی: شهر ایلام). مطالعات عمران شهری، ۱ (۱)، ۱۴۰-۱۱۱.

<http://utojournals.ir/new/index.php/dore1>

صفرعلی‌زاده، اسماعیل، اکبری، مجید، بوستان احمدی، وحید، و موسوی، سید چمران. (۱۴۰۱). بررسی شاخص‌های سرمایه اجتماعی و ارتباط آن با توسعه پایدار شهری (مورد مطالعه: کلان‌شهر اهواز). تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۲۲ (۶۶)، ۱۲۳-۱۰۵.

<http://dx.doi.org/10.52547/jgs.22.66.105>

صفرلویی، محمدرضا. (۱۳۹۱). تحلیل نابرابری‌های اجتماعی مناطق شهری ارومیه از منظر توسعه پایدار (پایان نامه دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری). دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی، دانشگاه پیام‌نور تهران، ایران.

صمدی، علی، و جهانگیرزاده، جواد. (۱۴۰۱). سنجش نقش سرمایه اجتماعی در فرآیند بازآفرینی مشارکتی (مطالعه موردی: بررسی تطبیقی محلات مهدی‌القدم و

بیست‌متری). جغرافیا و مطالعات محیطی، ۱۱ (۴۴)، ۱۹۲-۲۰۵.

<https://dorl.net/dor/20.1001.1.20087845.1401.1.44.12.5>

زنگنه، مهدی، عبدالملکی، سکینه، و موسوی، مریم سادات. (۱۳۹۷). ارزیابی کیفیت محیطی (عینی و ذهنی) و رضایتمندی سکونتی در شهرک‌های جدید (مطالعه موردی: شهرک توحید سبزوار). پژوهش‌های جغرافیا برنامه‌ریزی شهری، ۶ (۴)، ۸۴۴-۸۲۷.

<https://doi.org/10.22059/jurbangeo.2018.21951.6.591>

سلطانی، لیلا. (۱۳۹۱). تحلیل فضایی بهره‌مندی زنان از شاخص‌های توسعه شهری (مطالعه موردی: شهر اصفهان) (پایان نامه دکتری رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری). دانشکده جغرافیا، دانشگاه اصفهان، ایران.

سعیدپور، شراره، برزگر، صادق، و رسولی، محمد. (۱۴۰۱). تحلیل و ارزیابی شاخص‌های شکوفایی در محلات شهری (مطالعه موردی: شهر سقز). برنامه‌ریزی و توسعه محیط شهری، ۲ (۶)، ۴۸-۳۳.

<https://doi.org/10.30495/juepd.2022.692240>

شریف نژاد، جواد. (۱۳۹۰). ارزیابی نقش عوامل اجتماعی در توسعه پایدار شهری (مطالعه موردی: کلان‌شهر تبریز) (پایان نامه دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری). دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه تبریز، ایران.

شهبازی، زهره، و مبارکی، مهدی. (۱۴۰۰). بررسی وضعیت شاخص‌های توسعه انسانی اجتماعی در استان مرکزی. جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه، ۱۰ (۲)، ۲۵۸-۲۲۷.

<https://doi.org/10.22034/jeds.2021.47425.1552>

شهرداری تهران. (۱۳۹۳). شاخص‌های توسعه شهری شهرداری تهران. تهران: شهرداری تهران.

شهباز، امین، کمانرودی کجوری، موسی، پریزادی، طاهر، و ابوالقاسم پور، مه‌لقا. (۱۳۹۹). برنامه‌ریزی

هفت آسیاب شهر ارومیه). *جغرافیا و مطالعات محیطی*، ۱۱(۴۱)، ۲۲-۷.

<https://sanad.iau.ir/Journal/ges/Article/978845>

طاهر طلوع دل، محمدصادق، زارع، مرضیه، و سادات، سیده اشرف. (۱۴۰۰). بررسی چالش ناپایداری اجتماعی در اسکان غیررسمی مبتنی بر شاخص‌های توسعه پایدار شهری (مطالعه موردی: منطقه ۲ تهران محله فرحزاد). *جغرافیا و مطالعات محیطی*، ۱۰(۳۸)، ۷۷-۹۴.

<https://sanad.iau.ir/Journal/ges/Article/978927>

طهماسبی‌زاده، فرشاد. (۱۴۰۱). تحلیل عوامل تسهیل‌کننده و محدودکننده مشارکت شهروندان در برنامه‌ریزی محله محور: مطالعه موردی شهر اصفهان. پژوهش‌های مکانی فضایی، ۷(۴)، ۹۵-۱۱۵.

<https://doi.org/10.22034/jspr.2022.702071>

عابدی، سیما، سجاذزاده، حسن، و خان‌محمدی، مرجان. (۱۴۰۱). سنجش و ارزیابی شاخص‌های تاب‌آوری اجتماعی محلات مسکونی (مطالعه موردی: محلات سنتی شهر همدان). *مطالعات هنر اسلامی*، ۱۹(۴۵)، ۴۷۰-۴۴۶.

https://www.sysislamicartjournal.ir/article_142921.html

عبداله‌زاده، مهدی، رهنما، محمدرحیم، اجزاءشکوهی، محمد، و موسوی، میرنجم. (۱۳۹۹). ارزیابی شاخص‌های پایداری اجتماعی در شهرهای استان آذربایجان غربی. پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۵۲(۴)، ۱۲۷۳-۱۲۵۷.

<https://doi.org/10.22059/jhgr.2019.276093.1007878>

عظیمی‌آملی، جلال. (۱۳۹۶). سنجش سطح پایداری محله‌های شهری بر اساس شاخص توسعه پایدار (نمونه موردی: محله تندست و سیاه تلی شهر بابل). *جغرافیا (انجمن جغرافیایی ایران)*، ۱۵(۵۲)، ۳۹۴-۳۶۷.

<https://www.sid.ir/paper/150320/fa>

عموشاهی، سولماز، سلمان‌ماهینی، عبدالرسول، مرادی، حسین، میکائلی تبریزی، علی‌رضا، و گالان، کارمن. (۱۴۰۲). تحلیل اهمیت شاخص‌های توسعه پایدار شهری در ایران و مقایسه آن با شاخص‌های جهانی. *آمایش سرزمین*، ۱۵(۱)، ۷۱-۵۳.

<https://doi.org/10.22059/jtcp.2022.348227.670348>

غفاری‌گیلانده، عطا، و هاشمی‌معصوم‌آباد، رضا. (۱۳۹۸). ارزیابی میزان حس تعلق محله‌ای با افزایش مشارکت شهروندان در طرح‌های توسعه محله‌ای (مطالعه موردی: محله پیر مادر اردبیل). *مطالعات توسعه اجتماعی/ایران*، ۱۱(۲)، ۱۵۶-۱۴۳.

https://jids.srbiau.ac.ir/article_14582.html

فخرایی، عباس، و مرزی، روژین. (۱۳۹۶). بررسی رابطه مشارکت شهروندان و فاکتورهای اصلی مدیریت شهری (مطالعه موردی: شهر تهران). *مطالعات محیطی هفت حصار*، ۶(۲۱)، ۲۶-۱۷.

<http://dori.net/dor/20.1001.1.23225602.1396.6.21.4.1>

فنی، زهره، و دویران، اسماعیل. (۱۳۸۹). برنامه‌ریزی مردم محور (مشارکتی) در مقیاس خرد شهری (محله) نمونه موردی: اسلام‌آباد زنجان. *تحقیقات جغرافیایی*، شماره ۲۵(۳)، ۱۰۲-۷۹.

https://journals.ui.ac.ir/article_17870.html

قانع، مهسا، آروین، محمود، و ملکی، سعید. (۱۳۹۹). سنجش قابلیت بهره‌گیری از محرک‌های توسعه شهری در بازآفرینی بافت فرسوده (مورد شناسی: محله شاهجوق سمنان). *جغرافیا و آمایش شهری- منطقه‌ای*، ۱۰(۳۴)، ۲۲-۱.

<https://doi.org/10.22111/gaij.2020.5273>

قرنی‌آرانی، بهروز. (۱۳۹۳). بررسی نقش برنامه‌ریزی مشارکتی در کاهش فقر روستایی به روش کیفی. پژوهش‌های روستایی، ۵(۳)، ۴۸۸-۴۶۷.

<https://doi.org/10.22059/jrur.2014.53175>

نیک پور، عامر، رضازاده، مرتضی، و الهقلى تبار نشلى،
فاطمه. (۱۳۹۸). الگوی فضایی شاخص‌های فقر
اجتماعی و شناسایی عوامل مؤثر بر آن، مورد مطالعه:
شهر آمل. *جغرافیا و توسعه*، ۱۷ (۵۷)، ۱۷۷-۱۹۸.

<https://doi.org/10.22111/gdij.2019.5036>

Ataman, C., & Tuncer, B. (2022). Urban interventions and participation tools in urban design processes: a systematic review and thematic analysis (1995–2021). *Sustainable Cities and Society*, 76, 103462.

<https://doi.org/10.1016/j.scs.2021.103462>

Arimah, B. (2017). Infrastructure as a catalyst for the prosperity of African cities. *Procedia Engineering*, 198, 245-266.

<https://doi.org/10.1016/j.proeng.2017.07.159>

Barbarino, R., Herlo, B., & Bergmann, M. (2022). Online podcast production as co-creation for intercultural participation in neighbourhood development. *Urban Planning*, 7(3), 418–429.

<https://doi.org/10.17645/up.v7i3.5434>

Colantonio, A. (2009). Social sustainability: a review and critique of traditional versus emerging themes and assessment methods. In Horner, M., Price, A., Bebbington, J. & Emmanuel, R., (Eds.), *Sue-Mot Conference 2009: Second International Conference on Whole Life Urban Sustainability and Its Assessment: Conference Proce.* (865-885). Conducted by Loughborough University, Loughborough.

<http://eprints.lse.ac.uk/35867/>

Correia, D., Eduardo Feio, J., Marques, J., & Teixeira, L. (2023). Participatory methodology guidelines to promote citizens participation in decision-making: Evidence based on a Portuguese case study. *Cities*, 135, 104213.

<https://doi.org/10.1016/j.cities.2023.104213>

El-Bialy, F. (2022). Framework for effective urban development partnership in affordable housing in Egypt. *Chinese Journal of Urban and Environmental Studies*. 10(4), 2250027.

مرکز آمار ایران، (۱۳۹۵)، نتایج هشتمین سرشماری
عمومی نفوس و مسکن، در دسترس در تاریخ
۱۴۰۲/۰۸/۵.

<https://amar.org.ir/population-and-housing-census>

مقیمى، معصومه، و تقى زاده یزدى، محمدرضا.
(۱۳۹۶). به‌کارگیری روش‌های تصمیم‌گیری چند
شاخصه برای رتبه‌بندی اقتصادی مناطق شهری جهت
احداث مراکز تجاری (مطالعه موردی: شهر تهران).
اقتصاد و مدیریت شهری، ۵ (۲۰)، ۵۱-۳۹.

<http://dori.net/dor/20.1001.1.23452870.1396.5.20.3.5>

معروف نژاد، عباس، (۱۴۰۰)، ارزیابی مطلوب توزیع
فضایی امکانات شهری در محلات منطقه ۲ کلانشهر
اهواز با استفاده از مدل ماباک، فصلنامه فضای
جغرافیایی، سال ۲۱، شماره ۵۷، پاییز

<http://geographical-space.iauaahar>

ac.ir/browse.php?a_id=3725&sid=1&slc_lang=fa

موسى كاظمى محمدى، سيد مهدى. (۱۳۷۸). *ارزیابی
توسعه پایدار در توسعه شهری پژوهش موردی: شهر قم
(پایان نامه دکتری جغرافیای انسانی گرایش شهری).*
دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، ایران.
نیک‌پور، عامر، لطفی، صدیقه، و لک‌ورج، منصور.
(۱۴۰۰). ارزیابی تأثیر فرم بر پایداری محله‌های شهری
(مورد مطالعه: آمل). *مطالعات جغرافیایی نواحی
ساحلی*، ۲ (۲)، ۳۰-۵.

<https://doi.org/10.22124/gscsj.2021.19638.1079>

نیک‌پور، عامر، رضازاده، مرتضی، و الهقلى تبار نشلى،
فاطمه. (۱۳۹۹). تحلیل الگوی فضایی شاخص‌های فقر
شهری در شهر آمل. *جغرافیا و برنامه‌ریزی*، ۲۴ (۷۱)،
۴۱۸-۳۹۱.

https://geoplanning.tabrizu.ac.ir/article_10545.html

<https://doi.org/10.1016/j.eswa.2014.11.057>

Raveau, M., Couyoumdjian, J.P., Fuentes Bravo, C., Rodriguez-Sickert, C., & Candia, C. (2022) Citizens at the forefront of the constitutional debate: Voluntary citizen participation determinants and emergent content in Chile. *Plos One*, 17(6), 0267443.

<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0267443>

Shen, J., Lu, T., & Luo, X. (2023). Urban enclosure, neighbourhood commons, and community participation willingness: Evidence from Shanghai, China. *Geoforum*, 141, 103719.

<https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2023.103719>

Ko, Y.Y., & Chiu, Y.H. (2020). Empirical study of urban development evaluation indicators based on the urban metabolism concept. *Sustainability*, 12(17), 7129.

<https://doi.org/10.3390/su12177129>

Zhao, M., Qin, W., Zhang, S., Qi, F., Li, X., & Lan, X. (2023). Assessing the construction of a Healthy City in China: a conceptual framework and evaluation index system. *Public Health*, 220, 88-95.

<https://doi.org/10.1016/j.puhe.2023.04.020>

<https://doi.org/10.1142/S2345748122500270>

Hong, Y. (2018). Resident participation in urban renewal: Focused on Sewoon Renewal Promotion Project and Kwun Tong Town Centre Project. *Frontiers of architectural research*, 7(2), 197-210.

<https://doi.org/10.1016/j.foar.2018.01.001>

Matamanda, A. R., & Chinozvina, Q. L. (2020). Driving forces of citizen participation in urban development practice in Harare, Zimbabwe. *Land Use Policy*, 99, 105090.

<https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2020.105090>

Molinaro, R., Najjar, M., W. A. Hammad, A., Haddad, A., & Vazquez, E. (2020). Urban development index (UDI): A comparison between the city of Rio de Janeiro and four other global cities. *Sustainability*, 12(3), 823.

<https://doi.org/10.3390/su12030823>

Pallathadka, A., Chang, H., & Ajibade, I. (2023). Urban sustainability implementation and indicators in the United States: A systematic review. *City and Environment Interactions*, 19, 100108.

<https://doi.org/10.1016/j.cacint.2023.100108>

Pamucar, D. S., & Ćirović, G. (2015). The selection of transport and handling resources logistics centers using Multi-Attributive Border Approximation Area Comparison (MABAC). *Expert Systems with Applications*, 42(6), 3016-3028.

نحوه ارجاع به مقاله:

علی اکبری، اسماعیل، طالشی، مصطفی، و صدری فرد، افسانه. (۱۴۰۴). شناسایی و تبیین عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در توسعه محلات شهری بر اساس مدل MABAC (مطالعه موردی: شهر بجنورد). *توسعه پایدار شهری*، ۶(۲۰)، ۱۰۵-۱۲۶.

DOI: <https://doi.org/10.22034/usd.2024.2010363.1116>

DOR: <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.27170128.1404.6.20.6.3>

URL: https://usdjournals.daneshpajoohan.ac.ir/article_731327.html?lang=fa

Authors retain the copyright and full publishing rights.

Published by Daneshpajoohan Pishro Higher Education Institute. This article is an open access article licensed under the [Creative Commons Attribution 4.0 International \(CC BY 4.0\)](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)